

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kaikille

Toimintaohjelma lasten, nuorten ja perheiden palveluihin

OULU

Sisällys

Miksi ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma?	3
Mitä on ehkäisevä päihdetyö?.....	4
Laki ohjaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamista.....	5
Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma lain käyttöohjeena.....	5
Ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuus	5
Riski- ja suojaavat tekijät vaikuttavat päihteiden käyttöön.....	5
Yhteisö päihdehaittojen ehkäisijänä.....	8
Viranomaisten välinen yhteistyö.....	8
Ennaltaehkäisevien palvelujen alueellinen yhteistyö	8
Yhteisöllinen ehkäisevä päihdetyö.....	9
Huolen vyöhykkeistö	9
Lapset puheeksi -menetelmät.....	9
Päihteiden käytön, tupakoinnin ja rahapelaamisen nykytila ja muita tunnuslukuja.....	11
Kouluterveyskysely.....	11
Päihdetilannekysely	12
LAPE-ohjelman tuottama selvitys (Nuorten palvelut 2017)	13
Ajankohtaisia ilmiöitä	13
Ehkäisevä päihdetyö eri ikäkausina	14
Varhaiskasvatus	14
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot suojaavat lasta	14
Turvallisuuskasvatus vahvistaa lapsen itsearvostusta ja itseluottamusta	15
Perusopetus	18
Ehkäisevä päihdetyö koulussa	19
Hyvinvointikoulun toimintamalli	22
Nuorisotyö	25
Pullo Pois! -toimintamalli.....	26
Toinen aste.....	27
Ehkäisevä päihdetyö toisen asteen oppilaitoksissa suojaavien tekijöiden näkökulmasta	27
Ehkäisevä päihdetyö toisen asteen oppilaitoksissa riskitekijöiden näkökulmasta.....	28
Opiskeluterveydenhuolto	31
Nuorisotyö	32
Sosiaali- ja perhepalvelut.....	34
Ehkäisevä päihdetyö vapaa-ajan yhteisöissä.....	36
Liikuntapalvelut.....	36
Kulttuuripalvelut.....	38
Järjestöyhteistyö ja järjestöjen rooli ehkäisevässä päihdetyössä	39
Lopuksi.....	40
Liite	42
Järjestöt ehkäisevän päihdetyön tukena.....	42
Lähteet	46

Lainaukset on kerätty alakoulun Juteltaisko-oppitunneilla.

Yhteistyössä:

Miksi ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma?

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kaikille. Ehkäisevän päihdetyön toimijoiden joukko on laaja, ja erilaisia ehkäisevän päihdetyön toimia toteutetaan laajasti sekä kunnan eri sektoreilla että niiden ulkopuolella. Haasteena on näiden erillisten toimien yhteensovittaminen.

Ehkäisevän päihdetyön monialaisuus edellyttää työn hyvää koordinoitua. Eri toimijoiden työn yhteensovittaminen on onnistumisen edellytys. Tämän toimintaohjelman tarkoituksena on kuvata ja yhteen sovittaa lasten ja nuorten sekä perheiden kanssa työskentelevien tahojen ehkäisevää päihdetyötä. Tässä ohjelmassa kootaan yhteen käytössä olevat toimintamallit, kuvataan ajankohtaisia ilmiöitä ja tehdään kehittämissuhteita. Ehkäisevän päihdetyön toimia tarkastellaan ikäkausittain.

Oulussa otettiin Pakka-toimintamalli käyttöön vuonna 2016. Toimintamallin mukainen kysyntätyöryhmä sai tehtäväksi laatia ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluihin. Työskentelyä on ohjannut ja arvioinut sivistys- ja kulttuuripalveluiden ja hyvinvointipalveluiden yhteinen johtoryhmä.

- **Pakka-toimintamalli** on suomalainen tutkittu sovellus päihdehaittoja ehkäisevälle paikalliselle työlle.
- Painopiste on alkoholin, tupakan ja rahapelien saatavuuteen puuttumisessa.
- Toimintamallissa kiinnitetään huomio tilanteisiin, joissa alkoholi, tupakka ja rahapelit ovat alaikäisten saatavilla ja joissa alkoholia myydään tai anniskellaan päihtyneille tai alaikäisille.
- Tavoitteena on vaikuttaa ihmisten elinympäristöön ja tukea lainsäädäntöä.
- Pakassa alueelliset toimijat (elinkeinoharjoittajat ja viranomaiset) yhdistävät osaamisensa ehkäistäkseen paikallisia päihde- ja pelihaittoja. Kaikki paikalliset toimijat hoitavat ”oman tonttinsa” päihdehaittojen ehkäisyssä. Kun työtä koordinoidaan, samaan suuntaan tähtäävien erillisten toimien vaikuttavuus tehostuu.
- Pakka-toimintamallissa keskeisiä työryhmiä ovat **tarjontatyöryhmä ja kysyntätyöryhmä**.
- Tarjonta- ja kysyntätyöryhmissä käytännössä suunnitellaan, sovitaan ja käynnistetään konkreettisia Pakka-toimenpiteitä

Mitä on ehkäisevä päihdetyö?

Ehkäisevä päihdetyö on päihteiden aiheuttamien haittojen ehkäisyä ja vähentämistä. Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on vähentää päihteiden kysyntää, saatavuutta, tarjontaa ja päihdehaittoja sekä edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia.

Ehkäisevä päihdetyö kohdistuu alkoholiin, huumausaineisiin, tupakkaan ja muihin päihtymiseen käytettyihin aineisiin. Rahapeliriippuvuus ja muut toiminnalliset riippuvuudet kuuluvat myös ehkäisevän päihdetyön aihepiiriin.

Päihdehaittoja voi ehkäistä ja vähentää (vaikuttamiskohteet):

- » vaikuttamalla päihteitä koskeviin tietoihin, asenteisiin ja oikeuksiin
- » vahvistamalla suojaavia tekijöitä ja vähentämällä riskitekijöitä
- » vaikuttamalla päihteiden käyttötapoihin sekä niiden saatavuuteen ja tarjontaan

Toiminnot voi kohdistaa (toteuttamistasot):

- » koko yhteiskuntaan
- » paikallisyhteisöihin
- » lähisuhteisiin
- » yksilöihin

Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit on julkaistu THL:n julkaisussa Laatutähteä kiertämässä – Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja.

- Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150523>
- Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74726/STM_EPT-kansi_sisus_netti.pdf?sequence=1
- Laatutähteä kiertämässä - Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104420/KID2013_O21_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1

Laki ohjaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamista

1.12.2015 tuli voimaan uusi Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015). Lain mukaan kunnilla on velvollisuus tuottaa rakenteet, jotka mahdollistavat ehkäisevän päihdetyön tekemisen. Vanhaan raittiustyölakiin verrattuna uutta on rahapelihaittojen ehkäisyn sisällyttäminen osaksi ehkäisevää päihdetyötä. Uusi laki nostaa esiin myös muille kuin päihteidenkäyttäjille itselleen aiheutuvat haitat.

Lisäksi kunnan tulee edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia ehkäisevässä päihdetyössä. Vaikuttamisen keinoina ovat mm. lupalausuntomenettely, päihdetilannekyselyt ja yhteistyöryhmät.

Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma lain käyttöohjeena

THL:n koordinoima Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma tukee kunnissa ja alueilla tehtävää lakisääteistä työtä.

Toimintaohjelmaan on koottu tietoa tutkituista menetelmistä ja yhteistyön mahdollisuuksista ehkäisevän päihdetyön suunnittelun ja toteuttamisen tueksi.

Ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuus

Ehkäisevän päihdetyön vaikuttavista menetelmistä on olemassa tutkimustietoa. Vaikuttava ehkäisevä päihdetyö on verkostomaista, riittävän laaja-alaista ja pitkäkestoista. Myös itse kohderyhmä on otettu mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Yleisesti vaikuttavaksi on todettu sellainen ehkäisevä päihdetyö, joka pyrkii lisäämään päihdehaitoilta suojaavia tekijöitä ja poistamaan riskitekijöitä ja on tarpeeksi kohdennettua. Näitä tekijöitä on kaikilla ehkäisevän päihdetyön toteutustasoilla yhteiskunnasta yksilöön.

Riski- ja suojaavat tekijät vaikuttavat päihteiden käyttöön

Ehkäisevä päihdetyö ei ole mikään erillinen projekti, vaan se sisältyy kasvuympäristön tapaan toimia ja olla olemassa. Osallisuuden ja onnistumisen kokemukset, turvallinen ja huolehtiva kasvuympäristö sekä vastuullisesti päihteiden käyttöön suhtautuva lähiyhteisö suojaavat lasta ja nuorta päihteiden käytöltä ja päihdehaitoilta.

Suojaavat ja riskitekijät ovat sekä yksilöön että elinympäristöön liittyviä ominaisuuksia.

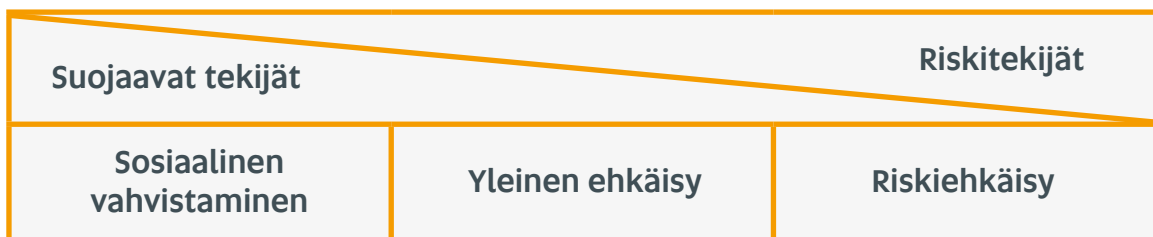

Lapselle pitää antaa vanhempien aikaa koska muuten lapsi saattaa tuntea olonsa hylätyksi ja turvautua päihteisiin.

Nuorten ehkäisevässä päihdetyössä ehkäisyn tasoja on kolme: sosiaalinen vahvistaminen, yleinen ehkäisy ja riskiehkäisy. Sosiaalisen vahvistamisen vaiheessa ehkäisevää päihdetyötä tehdään yleisellä, kaikkia nuoria koskevalla tasolla. Tällöin ei ole välttämätöntä puhua suoraan päihteistä, vaan päihteettömyyttä tuetaan mm. vahvistamalla nuoren itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Yleisessä ehkäisyssä keskitytään jo selkeästi tiedon jakamiseen. Yleinen ehkäisy on sosiaalisen vahvistamisen tavoin suunnattu koko ikäryhmälle, ja sen tarkoituksena on varmistua siitä, että kaikilla nuorilla on riittävät tiedot ja taidot viisaiden valintojen tekemiseen. Riskiehkäisy kohdistuu rajattuun nuorten ryhmään. Lisätukea tarjotaan päihteiden riski- ja ongelmakäyttäjille.

Jokaisen nuoren elämässä on samanaikaisesti sekä suojaavia että riskitekijöitä. Näiden tekijöiden suhteesta riippuu se, millä tavalla työtä kannattaa kohdentaa (kuva alla).

Lähde: Preventiimi, 2012

• **Nuorten päihteiden käyttöön vaikuttavia suojaavia tekijöitä**

- turvallinen ja huolehtiva perhe ja kasvuympäristö
- hyvät sosiaaliset taidot ja verkostot
- mahdollisuus vaikuttaa omaan tulevaisuuteen
- hyvä itsetunto, myönteinen minäkuva ja sopeutumiskyky muuttuvissa tilanteissa
- tieto päihteiden käytön riskeistä
- tupakoimattomuus
- lähiyhteisön vastuullinen suhtautuminen päihteisiin
- päihteiden vaikea saatavuus ja kontrolli
- harrastukset

Nuorten päihteiden käyttöön vaikuttavia riskitekijöitä

- luotettavien aikuiskontaktien puute ja heikko itsetunto
- turvattomuus ja kriisit
- päihteiden käytön ihannointi ja lähiyhteisön runsas päihteiden käyttö
- yksinäisyys, syrjäytyminen
- oppimisvaikeudet
- biologinen ja sosiaalinen perimä
- varhain aloitetut päihdekokeilut
- heikko koulumenestys ja sitoutuminen koulunkäyntiin
- päihteiden helppo saatavuus ja valvoton vapaa-aika

Yhteisö päihdehaittojen ehkäisijänä

Viranomaisten välinen yhteistyö

Oulun kaupunginjohtajan asettama työryhmä on luonut toimintaohjeen (VÄYKE) viranomaisten väliseen yhteistyöhön. Ohjeistus on hyväksytty vuoden 2015 lopussa kaikkia kaupungin työntekijöitä sitovana toimintamallina. Ohjeistus löytyy Oulun kaupungin intranetistä.

Väykkeen tavoitteena on, että kuntalaisten saama palvelu on tarkoituksenmukaista ja oikea-aikaista. Tavoitteena on myös ennaltaehkäistä tilanteita, joissa riittämätön viranomaisten välinen tiedonkulku estää asiakkaan edun toteutumisen. Toimintaohjeen tarkoituksena on tehostaa viranomaisten välistä yhteistyötä ja yhtenäistää työntekijöiden käytäntöjä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Väyke velvoittaa kaikkia toimijoita kokoamaan tarvittaessa viranomaisten yhteistyöverkoston koolle ja myös osallistumaan toisen viranomaisen kokoamaan yhteistyöverkoston. Asiakas on prosessissa keskiössä ja antaa luvan verkoston jakamaan tietoon. Joissain tilanteissa tiedon vaihtaminen viranomaisten välillä voi perustua myös lakiin. Nuo kohdat on avattu toimintaohjeistuksen liitteessä.

Ennaltaehkäisevien palvelujen alueellinen yhteistyö

Oulun kaupungin yhtenä keskeisenä päämääränä on siirtää palveluiden painopistettä ennaltaehkäiseviin ja kevyempiin palveluihin. Tavoitteena on vahvistaa asukkaiden tarpeista lähtevää ja heitä osallistavaa toimintakulttuuria. Alueellisessa yhteistyössä palvelut tarjotaan lähellä perhettä ja kumppanuudessa eri toimijoiden kanssa, ml. järjestöt ja yksityiset palvelujen tuottajat.

Alueiden monitoimitalot, palvelukeskittymät ja hyvinvointikeskukset muodostavat alueilla toteutettavien poikkitoiminnallisten palvelujen ytimen, jota tuetaan yhdyskunta- ja ympäristöpalvelujen toimintaympäristöjä kehittävillä ratkaisuilla. Koostamalla alueen toimijat saman katon alle tai lähelle toisiaan, voidaan palvelut tarjota samasta paikasta hallintorajat ylittäen. Alueellisen yhteistyön avulla voidaan edistää ehkäisevän päihdetyön tavoitteiden saavuttamista ja yhteistyötä edellyttävien toimenpiteiden toteuttamista.

Vanhempien pitäisi tietää ainakin se, kenelle menet, moneltako tulet, käyttekö jossain, millä kulkuvälineellä.

Yhteisöllinen ehkäisevä päihdetyö

Tässä toimintaohjelmassa painopiste on yhteisötason ehkäisevässä päihdetyössä. Tällaisina yhteisöinä voidaan pitää esimerkiksi kuntaa, asuinalueita, koulua tai perhettä.

Päihteiden käyttötavat ja käyttöä ohjaavat normit määräytyvät yhteisöllisesti. Kodin, koulun tai nuorisotilan ilmapiiri, toimintatavat ja normit parhaimmillaan tukevat lapsen ja nuoren päihteettömyyttä ja tervettä kasvua. Yhteisöön vaikuttamalla voidaan tehokkaasti torjua päihdehaittoja ja taata lapsille ja nuorille mahdollisimman päihteetön kasvuympäristö.

Lapsen ja nuoren elinympäristössä on useita ehkäisevän päihdetyön toimijoita. Minkään tahon toiminta ei kuitenkaan yksin riitä, vaan tarvitaan eri tahojen yhteistoimintaa. Yhdessä sopimalla ja tekemällä lapsen ja nuoren lähiyhteisöt voivat parhaalla tavalla edistää päihteettömyyttä ja siirtää päihteiden käytön aloittamista myöhäisemmäksi.

Yhteistoiminta mahdollistaa myös päihdeongelmien varhaisen tunnistamisen ja auttaa ottamaan ongelmat avoimesti esille. Hyvin usein ongelman ensimmäisenä havainnut aikuinen pystyy selvittämään tilanteen lapsen ja vanhempien kanssa keskustelemalla. Aina asioita ei kuitenkaan pysty ratkaisemaan yksin.

Huolen vyöhykkeistö

Huolen harmaa vyöhyke -mallin tarkoituksena on auttaa selkiyttämään työntekijöiden yhteistoimintaa keskenään ja perheen kanssa. Huolen vyöhykkeistöä voidaan käyttää apuvälineenä kunnioittavaan ja avoimeen kohtaamiseen lapsen ja perheen kanssa. Vyöhykkeistö tarjoaa kaikille ymmärrettävän ja yhteisen käsitteen: oma huoli. Työntekijä ottaa huolen puheeksi ja pyytää perheen apua huolensa vähentämiseksi ja lapsen tai nuoren tukemiseksi.

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet

Lapset puheeksi -menetelmät

Lapset puheeksi -menetelmissä tavoitteena on rakentaa lapselle ja nuorelle toimivia ihmissuhteita ja tukevaa arkipäivää lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja suotuisan kehityksen tueksi. Keskeisenä periaatteena on vanhempien oman vanhemmuuden, asiantuntijuuden ja toimijuuden tukeminen sekä kunnioittava ja arvostava suhtautuminen. Toinen keskeinen periaate on lapsen kehityksen ekologia ja työn toteutuminen lapsen ja nuoren eri kehitysympäristöissä kotona, varhaiskasvatuksessa, koulussa, vapaa-ajalla ja harrastuksissa.

Oulun kaupungissa on otettu käyttöön kaikissa lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa Lapset puheeksi -keskustelu, jota tarjotaan siku-hyve-johtoryhmän linjauksen mukaisesti tietyissä ikäkausissa kaikille vanhemmille. Keskusteluun osallistuminen on aina vapaaehtoista.

Lapset puheeksi -keskustelu

Lapset puheeksi -keskustelussa käydään yhdessä läpi lapsen ja nuoren arjen asioita kotiin, varhaiskasvatukseen ja kouluun sekä harrastuksiin ja vapaa-aikaan liittyen. Tavoitteena on tunnistaa lapsen ja nuoren hyvinvoinnin kannalta keskeiset tekijät ja pohtia sitä, kuinka niitä voidaan tarvittaessa tukea. Lapset puheeksi -keskustelu sisältää lokikirjan mukaisia tapaamisia huoltajien kanssa.

Lapsen vanhempaa tai vanhempia tapaava työntekijä keskustelee heidän kanssaan lasten kehityksestä ja kehitysympäristöjen toimivuudesta lapsen arjessa. Työntekijä kertoo lapsia suojaavista tekijöistä ja pohtii yhdessä vanhempien kanssa, mitä konkreettista lapsen arjessa voi tehdä suojaavien tekijöiden vahvistamiseksi. Tarkoituksena on lisätä yhteistä ymmärrystä lapselle ja nuorelle tärkeistä asioista, jotka vaikuttavat hänen hyvinvointiinsa ja arjen sujumiseen.

Pyrkimyksenä on vahvistaa vanhemmuutta, lapsen ja vanhemman myönteistä suhdetta sekä lapsen turvallista ja toimivaa arkea. Samalla tehdään konkreettinen suunnitelma arkipäivän sujuvuuden mahdollistamiseksi.

Lapset puheeksi -neuvonpito

Lapset puheeksi -keskustelua seuraa tarvittaessa Lapset puheeksi -neuvonpito. Neuvonpito järjestetään aina, kun on tarve vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä lapsen ja perheen sosiaalisen verkoston ja/tai eri julkisten tai kolmannen sektorin palvelujen avulla.

Neuvonpito on toiminnallista verkostotyötä, jonka tavoitteena on saada aikaan perheen ja lapsen arjessa sellaisia konkreettisia tekoja, jotka tukevat lapsen pärjäämistä

Lapset puheeksi -perheinterventio

Lapset puheeksi -perheinterventio on prosessityöskentelyä perheen kanssa. Tavoitteena on auttaa vanhempia auttamaan lapsiaan. Menetelmän avulla avataan keskustelua vanhemman sairaudesta tai muista ongelmista ja näin tuetaan perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja ongelmanratkaisua sekä vahvistetaan lasta suojaavia tekijöitä.

Päihteiden käytön, tupakoinnin ja rahapelaamisen nykytila ja muita tunnuslukuja

Ehkäisevän päihdetyön tulee perustua tutkittuun tietoon. Suunnittelun ja kehittämisen pohjana käytetään valtakunnallisia kyselytutkimuksia ja tilastoja sekä paikallisesti koottua aineistoa.

- Kouluterveyskysely
<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia>
- Oulun päihdetilannekysely
- Sivistys- ja kulttuuripalveluiden hyvinvointikysely
- Nuorten terveystapatutkimus 2015
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126379/URN_ISBN_978-952-00-3592-1.pdf?sequence=1
- ESPAD - Eurooppalainen koululaistutkimus nuorten päihteiden käytöstä
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129809/URN_ISBN_978-952-302-572-1.pdf?sequence=1

Kouluterveyskysely

Joka toinen vuosi toteutettava Kouluterveyskysely antaa suuntaa paikallisesti toteutettavalle ehkäisevälle työlle. Uusin kysely toteutettiin keväällä 2017. Tällä kertaa mukana olivat myös alakoulun 4. ja 5.-luokkalaiset sekä heidän vanhempansa.

Kyselyn mukaan tupakoivien nuorten osuus on edelleen vähentynyt kaikissa oppilaitoksissa. Erityisesti ammattiin opiskelevien tupakointi on vähentynyt merkittävästi. Ammattiin opiskelevat tytöt tupakoivat eniten. Vaikka nuuskaaminen on vähentynyt perusopetuksen 8. ja 9.-luokkalaisten ja lukiolaisten keskuudessa, se on nyt tupakointia yleisempää. Ammattiin opiskelevilla nuuskaaminen on lisääntynyt. Pojat käyttävät nuuskaa huomattavasti enemmän kuin tytöt.

Raittiiden nuorten osuus on kasvanut 2000-luvulla. Täysin raittiita on nykyisin 69 % peruskoululaisista, 44 % lukiolaisista ja 39 % ammattiin opiskelevista. Samalla nuorten humalajuominen on vähentynyt.

Peruskoululaisista vajaa joka kymmenes hyväksyy ikäistensä kannabiksen polttamisen, lukiolaisista hyväksyvästi suhtautuu lähes 17 % ja ammattiin opiskelevista noin 18 %. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 17 % ja peruskoululaisista 6 % on kokeillut kannabista ainakin kerran. Lukiolaisista vastaava osuus on noin 11 % prosenttia. Nuoret arvioivat, että huumeita on helppo hankkia omalla paikkakunnalla.

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan viikoittain rahapelejä pelaa peruskoululaisista 7 %, lukiolaisista 5 % ja ammattiin opiskelevista joka kymmenes. Nuorten rahapelaamiseen on vaikuttanut rahapeliautomaattien käytön kieltäminen alle 18-vuotiailta heinäkuussa 2011 ja muiden rahapelien pelaamisen kieltäminen noin vuotta aiemmin.

Päihdetilannekysely

Syksyllä 2016 Oulussa toteutettiin päihdetilannekysely. Oulun asukkailla oli mahdollisuus kertoa mielipiteensä ja kokemuksensa kaupungin päihdetilanteesta sekä ehdottaa keinoja päihdehaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

Noin joka neljäs vastaaja ilmoitti havainneensa alkoholin tai tupakkatuotteiden välittämistä alaikäisille viimeisen vuoden aikana. Kaikkein eniten oli havaintoja alaikäisten tupakoinnista (90 %) ja alkoholin käytöstä (79 %). Kuusi kymmenestä oli sitä mieltä, että alaikäisten päihteiden käyttöön ja alaikäisille välittämiseen sekä rahapelaamiseen pitäisi puuttua nykyistä enemmän.

Vastaajilta kysyttiin myös, mitä keinoja päihdehaittojen ehkäisemiseksi tulisi käyttää. Rangaistusten ja kieltojen sijaan tarjolla pitäisi olla nykyistä enemmän erilaisia tukimuotoja, hoitoonohjausta ja matalan kynnyksen apua ongelmakäyttäjille. Toisaalta moni vastaaja on sitä mieltä, että päihteiden saatavuutta ja mainontaa rajoittamalla voidaan parhaiten ehkäistä päihdehaittoja.

Vastaajien mukaan tarvitaan lisää tutkittuun tietoon perustuvaa, kohdennettua valistusta ja keskustelua päihdeasioista. Lapsiperheitä pitää tukea varhaisessa vaiheessa erityisesti silloin, kun lapset kärsivät vanhempien päihteiden käytöstä. Päihteiden käyttö pitää ottaa systemaattisesti puheeksi neuvolassa ja työterveyshuollossa.

Nuorille pitää olla tarjolla enemmän koulutus-, työ- ja harrastusmahdollisuuksia ja päihteettömiä ajanviettopaikkoja. Kaiken kaikkiaan toiminta pitää kohdistaa ongelmakäytön syihin ja riskitekijöihin, syrjäytymisen ehkäisyyn.

**Poika katsoo youtubesta
päihdevideota.**

**Poika tykkää videosta.
Seuraavaksi poika testaa
sitä itse.**

LAPE-ohjelman tuottama selvitys (Nuorten palvelut 2017)

Selvityksen mukaan nuorten työllisyyden osalta haasteellisina ryhminä nähdään edelleen mielenhäiriöihin sairastuneet, päihdeongelmaiset, vammaiset, maahanmuuttajat sekä koulutusta vaille jääneet nuoret. Myös alaikäisenä kodin ulkopuolelle sijoitetuilla nuorilla on muuta väestöä vaikeampaa kiinnittyä koulutukseen ja työelämään. Riskiryhmänä nähdään myös nuoret äidit.

Vuonna 1987 syntyneistä nuorista 13,7 %:lla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa ja saman ikäluokan nuorista aikuisista lähes 30 % on jossain elämänsä vaiheessa joutunut turvautumaan toimeentulotukeen. Saman ikäluokan nuorista 29 % on käyttänyt psykiatrisia palveluita ja psyykenlääkkeitä.

Oulun kaupungin hyvinvointikertomuksen 2017-21 mukaan valtaosa lapsista ja lapsiperheistä voi hyvin, mutta huono-osaisuus kasautuu. Huono-osaisuus osaltaan lisää päihteiden käytön riskiä.

- Nuorten tupakointi on vähentynyt. Peruskoululaisten ja lukiolaisten nuuskan käyttö on vähentynyt
- Nuuskan käyttö on lisääntynyt ammatillisissa oppilaitoksissa.
- Alkoholinkäyttö ja humalajuominen ovat vähentyneet ja raittius on yleistynyt.

Ajankohtaisia ilmiöitä

Päihdetilanteessa ja -kulttuurissa tapahtuu muutoksia, joista on hyvä tietää ja joihin pitää voida varautua ja vastata. Tällaisia uusia ilmiöitä ovat mm. niin kutsutut muuntohuumeet ja verkossa käytävä huumekauppa. Tähän kappaleeseen on koottu linkkejä, joista löytyy tietoa ajankohtaisista päihdeilmiöistä. Linkkilistaa päivitetään tarpeen mukaan.

- [Tietopaketti energiajuomista](#)
- [Energijuomat eivät sovi lapsille](#)
- [Kannabispaketti](#)
- [Muuntohuumeet](#)
- [Happihumala \(Choking game\)](#)
- [Nuuska](#)
- ["Limuviina"](#)

Ehkäisevä päihdetyö eri ikäkausina

Ikävuodet 0–6

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia (varhaiskasvatuslaki). Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on huoltajien ja kasvattajien tietoinen sitoutuminen toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi.

Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan hyvinvointioppimista. Hyvinvointioppimisen ja osaamisen keskeisiä sisältöjä ovat oman ja ympäristön hyvinvoinnin arviointi ja tulkinta, tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen, vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot, arkielämän rakentuminen ja rytmit sekä siisteyden, liikkumisen, ruokailun ja levon merkitys. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja hyvinvointia edistäviä ja haittaavia tekijöitä.

Turvallisuus jokapäiväisessä toiminnassa liittyy itsestä ja toisista huolehtimiseen. Uudessa Varhaiskasvatuksen perusteet -asiakirjassa kuvataan laaja-alaisen osaamisen alueita varhaiskasvatuksessa ja yksi osa-alue on itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (kuten esiopetuksessa ja perusopetuksessa).

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot suojaavat lasta

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä.

Lapsia opetetaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään omia tunteitaan. Turvallisessa ilmapii-rissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja kasvattajat auttavat lapsia tunteiden ilmaisussa ja säätelyssä. Erilaisten tunnetilojen käsittelyä voi harjoitella esimerkiksi satujen, leikin, draaman ja muun luovan ilmaisun keinoin.

Oulussa hyvinvointioppimista ohjaava asiakirja on vuosittain laadittava hyvinvointisuunnitelma. Siinä määritellään tavoitteet ja indikaattorit tavoitteiden toteutumisen seurannaksi ja uusien kehittämiskohteiden paikantamiseksi. Hyvinvointioppimisen tukemiseksi sivistys- ja kulttuuripalveluissa on tuotettu varhaiskasvatuksesta perusopetukseen jatkumoa tukeva [hyvinvointipolkumateriaali](#), jota yksiköissä voidaan hyödyntää itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen osaamiskokonaisuuden toteuttamisessa.

Hyvinvointioppimisen tärkeimmät vaiheet ovat varhaislapsuudessa, mutta hyvinvointioppiminen jatkuu koko elämän. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on edistää lapsen hyvinvointia suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti yhteistyössä huoltajien kanssa.

Turvallisuuskasvatus vahvistaa lapsen itsearvostusta ja itseluottamusta

Turvallisuuskasvatus edistää lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja hyviä kaverisuhteita. Se lisää lasten valmiuksia suojella itseään turvallisuutta uhkaavissa ja hämmentävissä kiusaamisen, alistamisen, väkivallan ja ahdistelun tilanteissa.

Turvallisuuskasvatus ohjaa lapsia kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle. Sen sisällöt tuodaan lapsille myönteisessä valossa lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin luominen on varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä. Hyvän yhteishengen ylläpitäminen ja keskinäinen tuki muodostavat kasvatusilmapiiristä sellaisen, että kiusaamisesta on helppo kertoa ja siihen voidaan puuttua.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on mahdollisuus tunnistaa tilanteet, joissa lapsi kärsii vanhempien päihteiden käytöstä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea perheen päihdeongelmista kärsivää lasta sekä kannustaa ja ohjata vanhempaa tarvittaessa tuen piiriin yhteistyössä neuvolan ja lastensuojelun kanssa.

Yksi työkalu perheiden hyvinvoinnin tukemiseen on tässä toimintaohjelmassa kuvattu Lapset puheeksi -menetelmä, jossa käydään yhdessä läpi lapsen arjen asioita kotiin, varhaiskasvatukseen, harrastuksiin ja vapaa-aikaan liittyen. Tarkoituksena on lisätä yhteistä ymmärrystä lapselle tärkeistä asioista, jotka vaikuttavat hänen hyvinvointiinsa ja arjen sujumiseen.

Kehittämiskohteet:

Varhaiskasvatuspalveluissa sovitaan yhteiset käytännöt tilanteisiin, joissa havaitaan huoltajien ongelmallista päihteiden käyttöä.

Vinkkejä ja työvälineitä varhaiskasvatukseen:

- Pelit puheeksi koulutus varhaiskasvatuksen ammattilaisille, www.ehyt.fi/fi/koulutukset-ammattilaisille (maksullinen).
- *Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö – opas varhaiskasvatuksen työntekijöille*
- *Jos sais kolme toivomusta – työkirja päihdeasioista varhaiskasvatuksen työntekijöille*
- *Puheeksiottokortti*
- *Lasten seurassa*
- *Lasinen lapsuus verkko-oppimisympäristö - Amalia*
- *Sata lasissa – varttuminen suomalaisessa alkoholikulttuurissa*

Hyvinvointineuvola

Hyvinvointineuvola on Oulussa kehitetty toimintamalli, jonka tavoitteena on tukea alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia. Tässä työssä terveydenhoitajan ja lääkärin tukena on moniammatillinen tiimi. Tiimiin kuuluvat sosiaalityöntekijä, päihdetyöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja, perhetyöntekijä ja perheterapeutti. Perheelle tarjotaan matalan kynnyksen tukea ilman lähetekäytäntöä.

Hyvinvointineuvolan työmuotoja ovat esim. työparityöskentely, kotikäynnit, verkostopalaverit, erilaiset ryhmät ja yksilökäynnit. Hyvinvointineuvolan toimintamallia on käytetty myös kehitettävissä järjestöjen ja opetustoimen yhteistä Perheverkon alueellista toimintamallia. Toimintamallia on suunniteltu ja kehitetty yhteistyössä kolmannen sektorin ja seurakunnan työntekijöiden kanssa. Kolmas sektori on osallistunut aktiivisesti mm. ryhmien vetämiseen.

Äitiys- ja lastenneuvola

Neuvolapalvelut tavoittavat valtaosan raskaana olevista naisista ja lapsiperheistä. Neuvoloiden ammattilaiset ovat avainasemassa vanhempien päihdeongelmien havaitsemisessa. Päihteiden käytön puheeksi otto, muutoksen tukeminen ja muun tuen piiriin ohjaaminen tarvittaessa ovat neuvoloissa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä.

Oulussa perheen hyvinvointia kartoitetaan Vauva- ja lapsiperheen arjen voimavarat -lomakkeella, jonka yhteydessä selvitetään myös päihteiden käyttöä.

Lastenneuvoloissa vanhempien päihteiden käyttöä arvioidaan erilaisin menetelmin (mm. Päihdelinkin Audit) erityisesti laajoissa terveystarkastuksissa (4 kk, 18 kk ja 4 v.).

Neuvolalla on tärkeä rooli lapsen turvallisen kasvuympäristön tukijana. Äidin raskaudenaikainen ja vanhempien päihteiden ongelmakäyttö aiheuttaa aina riskin lapsen terveydelle ja kehitykselle.

Äitiysneuvoloissa noudatetaan kansallisen Äitiysneuvolaoppaan päihteiden käyttöä koskevia suosituksia.

- » *Hedelmällisessä iässä olevien naisten ja heidän puolisoidensa yleistä tietämystä päihteiden käytön terveyshaitoista lisätään hyvissä ajoin heidän asioidessaan terveydenhuollossa.*
- » *Päihteet otetaan puheeksi kaikkien äitiysneuvolassa asioivien kanssa.*
- » *Humalahakuista alkoholinkäyttöä suositellaan vältettävän jo raskautta suunniteltaessa.*
- » *Alkoholin käytön lopettamista kokonaan suositellaan viimeistään raskauden varmistuttua.*
- » *Terveysneuvonnassa kerrotaan alkoholin käytön haitoista.*
- » *Raskaana olevien ja heidän puolisoidensa alkoholin käyttöä selvitetään keskustellen Auditkyselyn avulla.*

Perhe syö ruokaa ja vanhemmat ottaa alkoholia – lapsi katsoo vieressä – lapsesta tuntuu pahalta – aikuisista tuntuu hyvältä.

- » *Imetyksen aikana suositellaan välttämään alkoholin käyttöä. Altistustilanteissa imetystä suositellaan vältettävän niin kauan kuin alkoholia on verenkierrossa ja ainakin 3–4 tunnin ajan alkoholin nauttimisesta.*
- » *Raskaana olevaa ja imettävää naista ja hänen puolisoaan kannustetaan lopettamaan tupakointi. Jos lopettaminen ei onnistu, kannustetaan vähentämään tupakointia ja tarvittaessa harkitsemaan korvaushoitoa.*
- » *Raskauden ja imetyksen aikana nikotiinikorvaushoidoissa tulee suosia lyhytvaikutteisia valmisteita.*
- » *Korvaushoidon onnistumista tupakasta vieroittautumiseksi tulee seurata ja kannustaa. Terveysneuvonnassa kerrotaan tupakoinnin haitoista, rohkaistaan lopettajaa ja annetaan käytännönläheistä ohjausta repsahtamistilanteiden tunnistamiseksi ja niistä selviämiseksi. Tupakoinnin jälkeen suositellaan vähintään kahden tunnin taukoa imetykseen.*
- » *Raskaana olevaa ja imettävää äitiä neuvotaan pidättäytymään huumeiden käytöstä kokonaan.*
- » *Huumeita käyttävä äiti ei saa imettää, mutta huumeaineiden korvaushoidossa oleva äiti voi imettää, jos hän on tarkassa seurannassa, ei käytä huumeita eikä hänellä ole lääkkeiden väärinkäyttöä.*

Päihdeongelmaisen perheen hoito äitiysneuvolassa: Hoitopolku löytyy neuvolan työtilasta ja äitiysneuvolakansiosista.

• **Kehittämiskohteet:**

- Tehostetaan raskaana olevien ja heidän puolisoitensa tupakasta vieroitusta ja häkämittausten käyttöönottoa motivoituneina.
- Lastenneuvoloissa tuetaan tupakoinnin lopettaneiden äitien tupakoimattomuutta.
- Vahvistetaan työntekijöiden päihdetyön osaamista ja varmistetaan, että työntekijöiden käytössä on tarvittavat materiaalit ja työvälineet.
- Vahvistetaan edelleen moniammatillista yhteistyötä.

• **Vinkkejä ja työvälineitä:**

- *Keskusteluaineisto perhekahviloiden ja perhekeskusten käyttöön – ohjaajan opas*
- *Lasinen lapsuus - Konkreettisia välineitä aikuisten päihdeongelmista kärsivien lasten ja nuorten auttamiseen*
- *Sata lasissa – varttuminen suomalaisessa alkoholikulttuurissa*

Perusopetus

Koulu on lasten ja nuorten terveyden edistämisen kannalta tärkeä toimijataho. Koska kaikki lapset käyvät peruskoulun, koulussa on mahdollista tehdä pitkäjänteistä ehkäisevää päihdetyötä osana terveyden edistämistä. Tutkimukset osoittavat, että koulussa tehtävällä päihdetyöllä on vaikuttavuutta.

Koulun ehkäisevä päihdetyö koostuu mm. seuraavista asioista:

- Terveen ja turvallisen kasvun tuki
- Terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön edistäminen
- Opetus ja oppiminen, jotka vahvistavat oppilaiden kykyä ottaa kantaa ja argumentoida sekä kriittisesti tarkastella yhteiskunnallisia ilmiöitä
- Yhteistyö kotien ja kanssa
- Yhteistyö järjestöjen (Ehyt ry) ja koulupoliisin kanssa
- Hyvinvointikoulun toimintamalli ja verkostoyhteistyö
- Oppimisen ja hyvinvoinnin tukitoimet syrjäytymisen ehkäisemiseksi
- Yhteistyö kouluterveydenhuollon kanssa ml. terveystarkastukset
- Suunnitelmallinen puuttuminen oppilaiden päihteiden käyttöön
- Yhteisöllinen opiskelijahuoltotyö

Ehkäisevä päihdetyö koulussa

1. Oppilashuollossa huolehditaan yksilön ja yhteisön hyvinvoinnin perusedellytyksistä

Oppilashuoltoryhmä koordinoi koulun monialaista hyvinvointityötä vastaten oppilashuollon suunnittelusta ja toteuttamisesta sekä kehittämisestä ja arvioinnista kokonaisuutena. Oppilashuoltoryhmä ohjaa yhteisöllistä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen työtä monialaisesti laadittavan oppilashuoltosuunnitelman kautta. Oppilashuoltosuunnitelmassa kuvataan tavoitteet ja toimenpiteet kouluyhteisön turvallisuuden, terveellisyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Yhtenä toimintakokonaisuutena suunnitelmassa tulee kuvata myös päihteidenkäytön ehkäisemisen ja siihen puuttumisen menettelytavat.

Opetussuunnitelmassa kuvataan koulun hyvinvointioppimisen tavoitteet ja sisällöt niin yhteisön kuin yksilön tasolla. Tavoitteena on lapsen ja nuoren terveen itsetunnon vahvistamisen kautta vaikuttaa ennaltaehkäisevästi päihteiden käyttöön. Koulussa tehtävään ehkäisevään päihdetyöhön kuuluu olennaisesti myös koulutyön ja kouluviihtyvyyden kehittäminen. Myös paikallinen verkostotyö on tärkeä ehkäisevän päihdetyön muoto koulussa.

Opetussuunnitelmassa olevaan **hyvinvointipolkuun** on koottu jokaiselle vuosiluokalle edellä mainittuihin asioihin liittyen ajankohtaisia nettilinkkejä, joita voidaan hyödyntää opetuksessa ja lasten arjessa. Nettilinkkejä on tarkoitus päivittää ja täydentää tarpeen mukaan.

Materiaalivinkit kaikille luokka-asteille

https://eduouka.sharepoint.com/:o:/r/sites/OPS2016/_layouts/15/WopiFrame.aspx?guestaccsctoken=wc6GyFGjoCXXcCGVD8PaZQOCNhpF9TIBoJCdyd6WRKk%3d&folderid=035091fb156f8431aa3f2a6695Oce25c3&action=view

Haluaisin puhua siitä, että mitä pitää tehdä jos aletaan kiusaamaan siitä että en polta tai käytä aineita.

Vinkkejä ja työvälineitä:

- **Juteltaisko?** 5.-6. luokkien toiminnalliset ja vuorovaikutteiset oppituntimallit päihteistä ja vanhempainillat. www.ehyt.fi/fi/alakoulu#juteltaisko (Vapaasti käyttöön otettava tai maksullinen tilauskoulutus)
- **Smokefree rastirata** 5.-6. luokille ja yläluokkien terveystietoon toiminnallinen nikotiiniuotteita ilmiönä pohdiskeleva aineisto. www.ehyt.fi/fi/alakoulu#smokefree (Vapaasti verkosta käyttöön otettava tai tilattava materiaali)
- **Pelitaidon oppitunnit ja vanhempainillat** www.ehyt.fi/fi/ylakoulu, www.ehyt.fi/fi/ylakoulu (maksullinen)
- **Pelitaidon ammattilaiskoulutukset**, www.ehyt.fi/fi/koulutukset-ammattilaisille, (maksullinen)
- Pelitaidon materiaalit, www.ehyt.fi/fi/opetusalan-ammattilaiset#Digipelaaminen, www.pelitaito.fi/new/ (maksuttomasti verkosta ladattavia ja maksullisia tilausmateriaaleja).
- Toimintaa verkossa nuorille <http://www.ehyt.fi/toimintaa-nuorille>
- Muruset.fi on palvelu, jossa koulutetut verkkoisovanhemmat kohtaavat lapsia ja nuoria verkossa <http://muruset.fi/>
- *Sata lasissa – varttuminen suomalaisessa alkoholikulttuurissa*
- *MLL:n päihde- ja hyvinvointikasvatusaineistot*

2. Tiedon kautta tunnistetaan päihteiden käytön riskit ja vaarat

Tieto lasten ja nuorten päihteiden käytöstä ja käyt-tötavoista on hyvä lähtökohta ehkäisevälle päihde-työlle. Tietoa saa esimerkiksi kou-luterveyskyselystä, laajojen terveystarkastusten yhteen-vedoista ja muista koulun oppilashuoltoryhmän koordinoimista terveyteen ja hyvinvointiin sisälty-vistä kyselyistä sekä poliisilta ja nuorisotyöstä. Päihteet ovat oppisisältönä erityisesti ympäristö- ja terveystiedon oppiaineissa. Näiden lisäksi kouluissa hyödynnetään oppilashuoltohenkilöstön ja koulun ulkopuolisen yhteistyöverkoston asiantuntemusta.

• **Vinkkejä ja työvälineitä:**

- **Smokefree luokkakilpailu** 7.-9. -luokille koulun tupakoimattomuuden edistämisen tueksi, www.smokefree.fi.
- **HUBU** interaktiivinen päihdekasvatusmenetelmä sisältää oppitunnit 7.-9. -luokille, henkilöstökoulutuksen ja vanhempainillan, www.ehyt.fi/fi/ylakoulu (Maksullinen)
- **Frankly**, mafiateemainen seikkailupeli, jossa käsitellään tehtävien ja keskusteluiden kautta päihteisiin ja peliongelmiin liittyviä teemoja, www.franklygame.fi/opettajille/
- **Opetusalan ammattilaiselle** välineitä opetuksen tueksi, mm. PowerPoint-esityksiä päihteistä, videoita, kannabisfaktapaketti, materiaalipankki, www.ehyt.fi/fi/opetusalan-ammattilaiset#Työ
- **Koulutukset ammattilaiselle**, www.ehyt.fi/fi/koulutukset-ammattilaisille

3. Kouluissa on kirjattu toimintaohjeet päihteiden käyttötilanteisiin

Koulun ohjeisiin on myös kirjattu yhteistyö eri viranomaisten kanssa. Päihteiden käytön ehkäisemisen ja käyttöön puuttumisen toimintamallit on kuvattu vuosittain päivitettävässä ja oppilashuoltoryhmän koordinoimassa koulun oppilashuoltosuunnitelmassa.

Tupakkatuotteiden, alkoholin ja muiden päihteiden käytön ehkäiseminen:

https://eduouka.sharepoint.com/sites/OPS2016/_layouts/15/WopiFrame.aspx?folderid=013e40892a03c49a488fa250d5660ae1d&authkey=AUGNLsT-eVuCEjj2h4KcHiY&action=view

• **Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kaikille.**

- Koulun ehkäisevä päihdetyö on opetusta ja kasvatusta laajempi asia. Päihde-ehkäisy kuuluu luonnollisena osana koulun tapaan toimia ja olla olemassa.
- Jos koulu täyttää kasvatustehtävänsä hyvin, se varustaa nuoret elämäntaidoilla, jotka suojelevat heitä päihteiden haitoilta. Hyvä opetus ja hyvä koulunpito – siinä se on (Soikkeli, 2015).

Hyvinvointikoulun toimintamalli

Hyvinvointikoulu on toimintatapa, jossa eri ammattilaisten yhteistyön kautta turvataan lapsen ja nuoren hyvinvointi. Keskeistä on kirkastaa kouluyhteisön tehtävä ja rooli hyvinvoinnin mahdollistajana. Koulussa hyvinvointioppimisen ja yhteisöllisten toimintamallien avulla vahvistetaan jokaisen oppilaan mahdollisuuksia omasta ja toisten hyvinvoinnista huolehtimiseen. Näin koulu on paikka, jossa varhain huomataan ja pystytään vaikuttamaan asioihin, jotka edistävät oppilaan hyvinvointia.

Koulun yhteisöllisen hyvinvoinnin kehittämiskohteiden tunnistamisessa hyödynnetään kokemuksellista hyvinvointitietoa, jossa oppilaat, henkilöstö ja huoltajat yhdessä arvioivat koulun hyvinvoinnin tilaa ja tarpeita.

Oppilas ja perhe ovat aina tärkeässä roolissa toimenpiteiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Hyvinvointikoulun toimintamallissa hyödynnetään koulun lisäksi alueen hyvinvointikeskuksen ja järjestöjen toimijoiden osaamista sekä kehitetään palveluihin ohjautumista siten, että asioihin voidaan puuttua varhain ja tehokkaasti. Yhteistyön keskeinen idea on varhaisessa tunnistamisessa ja tuen oikea-aikaisessa ja suunnitelmallisessa kohdistamisessa.

Opettajien lisäksi oppilashuollon, terveydenhuollon, sosiaalityön ja perhepalvelujen osaajat, muodostavat verkoston, joka lähtee kulloisenkin tilanteen edellyttämällä tavalla suunnitelmaan toimenpiteitä hyvinvoinnin lisäämiseksi ja tuen varmistamiseksi. Koulun oppilashuoltoryhmä koordinoi ja kehittää hyvinvoinnin edistämisen toimintamalleja, niin yhteisöllisesti kuin verkostoissa.

Hyvinvointikoulun toimintamalli tarjoaa ennaltaehkäisevään päihdetyöhön työkaluja suojaavien tekijöiden tunnistamiseen ja vahvistamiseen. Hyvinvointioppimisen ja yhteisöllisen toimintakulttuurin kautta vahvistetaan lapsen ja nuoren itsetuntoa, vuorovaikutus- ja tunnetaitoja sekä sosiaalisia suhteita, jotka tukevat itsenäistä ja tervettä suhtautumista päihteisiin. Ennakoivat, perhe- ja lapsilähtöiset sekä yhdessä sovitut menettelytavat mahdollistavat tehokkaan puuttumiseen päihteiden mahdollisiin ongelmatilanteisiin.

Milloin saan alkaa juomaan esim. alkoholia jos alan juomaan?

Kehittämiskohteet:

- Tuotetaan opettajille keskustelukortit arviointi- ja kehityskeskustelutilanteisiin, luokat 2-3, 4-6 ja yläkoulu.
- Hyödynnetään nykyistä enemmän kouluterveyskyselyn tuloksia oppilaitoksen ehkäisevän päihdetyön suunnittelussa ja toteuttamisessa.
- Vahvistetaan mediakasvatuksen keinoin nuorten medialukutaitoa ja terveyden lukutaitoa sekä tuetaan itsenäistä ajattelua ja itseilmaisua.

Kouluterveydenhuolto ja oppilashuolto

Kouluterveydenhuoltoon kuuluu oppilaan kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Kouluterveydenhuollon tehtävänä on vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen sekä yhteistyössä muiden oppilashuollon toimijoiden kanssa tunnistaa ja tukea oppilaiden erityisen tuen tarpeita. Kouluterveydenhuollossa tehtävät vuosittaiset terveystarkastukset muodostavat toiminnan rungon ja mahdollistavat jokaisen oppilaan ja hänen perheensä tapaamisen.)

Terveystarkastuksissa arvioidaan oppilaan fyysistä ja psykososiaalista terveydentilaa suhteessa ikään ja kehitysvaiheeseen. Terveystarkastuksista 1., 5. ja 8. luokan tarkastukset ovat laajoja, jolloin kouluterveydenhoitaja ja lääkäri arvioivat yhdessä oppilaan terveyden ja hyvinvoinnin lisäksi myös koko perheen hyvinvointia. Tarkastukseen sisältyy vanhempien haastattelu sekä opettajan arvio oppilaan selviytymisestä koulussa. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä muiden oppilashuollon toimijoiden kanssa.

Terveysneuvonta sisältyy aina terveystarkastuksiin, ja sitä toteutetaan yksilöllisen tarpeen sekä kehitysvaiheen mukaisesti yhteistyössä lapsen, nuoren ja perheen kanssa. Todettuihin riskeihin, huoliin ja pulmiin tarjotaan apua ja tukea varhaisesti.

Päihteiden käytön sekä siihen liittyvien asenteiden kartoittamiseen voidaan käyttää erilaisia seuloja ja mittareita, kuten AUDIT, Adsume ja Fagerström. Työskentelyn tukena voidaan käyttää myös varhaisen puuttumisen mallia nuorten päiheteettömyyden edistämiseksi (Pirskanen, M. 2011.) Terveysneuvonnan tavoitteena on, että oppilas ja perhe ottavat vastuun omasta terveydestään sekä osaavat soveltaa tietoa käytäntöön.

Koulu- ja oppilaitosympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta on terveydenhuoltolain (16–17 §) mukaan yksi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tehtävä. Oppilaitoksen ympäristön ja yhteisön monialainen tarkastus toteutetaan kolmen vuoden välein yhdessä muiden viranomaisten sekä oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa. Tarkastukseen tulee koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kautta yleistä tietoa oppilaiden ja opiskelijoiden terveydestä ja hyvinvoinnista sekä yhteisön ja ympäristön tilanteesta oppilaitoksessa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on myös tietoa oppilaiden ja huoltajien esiin tuomista asioista ja huolenaiheista liittyen oppilaitosympäristöön tai yhteisöön.

**Luulen tietäväni tarpeeksi,
mutta äiti jaksaa muistuttaa
miksi ei saa käyttää
päihteitä ja se on hyvä.**

Tarkastuksessa huomioidaan:

- » päihdetilanteen seurantakäytännöt
- » yhteiset kirjatut käytännöt ja toimintamallit päihteettömyyden ja savuttomuuden edistämiseksi
 - » oppilaitoksen alueella havaittuun päihteiden käyttöön ja tupakointiin puuttumiseksi
 - » varhaisen puuttumisen menetelmien hyödyntämiseen sekä käytön seurantaan ja hoitoon ohjaukseen
 - » yhteisistä toimintatavoista tiedottamiseen ja uusien työntekijöiden perehdyttämiseen
- » yhteisöllisten ehkäisevän päihdetyön menetelmien suunnitelmallinen käyttö, esimerkiksi tapahtumat ja teemapäivät tai -viikot
- » oppilaiden, opiskelijoiden ja vanhempien osallisuus ehkäisevän päihdetyön suunnittelussa ja toteutuksessa.

5. vuosiluokan laaja terveystarkastus	8. vuosiluokan laaja terveystarkastus
Oppilaan ja vanhempien mielipiteet ja asenteet päihteisiin ja tupakkatuotteisiin	Oppilaan ja vanhempien mielipiteet ja asenteet päihteisiin ja tupakkatuotteisiin
Perheen tottumukset	Kokemus päihteistä ja tupakkatuotteista, ko-keilut ja käyttö
Vanhempien oman esimerkin ja mielipiteenil- maisun tärkeys	Perheen tottumukset, rajat ja säännöt kotona
Kaveripiirin tottumukset	Vanhempien oman esimerkin ja mielipiteen tärkeys
Tiedon jakaminen vaikutuksista ja haitoista	Kaveripiirin tottumukset
Laillisuusnäkökohdat, päihteiden ja tupakan alaikäiselle välittämisen laittomuus	Olemassa olevan tiedon tarkistaminen ja tie- don jakaminen vaikutuksista ja haitoista
	Laillisuusnäkökohdat, alaikäiselle päihteiden ja tupakan välittämisen laittomuus

Laajoissa terveystarkastuksissa puheeksi oton aiheita päihteettömyyden edistämiseksi

Yhteisöllistä oppilashuoltotyötä toteutetaan yhteistyössä koulussa toimivien sekä muiden ul-
kopuolisten tahojen kanssa. Kouluterveydenhuolto on osa koulun oppilashuoltoryhmää ja mukana
laatimassa koulun oppilashuollon suunnitelmaa sekä siihen sisältyviä erilaisten ongelma- ja kriisi-
tilanteiden toimintamalleja.

Laajoista terveystarkastuksista kerätään luokka- ja koulukohtaista tietoa koulun oppilashuollon ja
kouluterveydenhuollon käyttöön. Yhteenvedot auttavat koulun yhteisöllisen ja yksilöllisen oppi-
lashuoltotyön suuntaamisessa ja tietoa hyödynnetään koulun hyvinvointi- ja terveydenedistämis-
työssä.

Kehittämiskohteet:

- Lisätään yhteistyötä mm. terveystiedon opetuksen ja nuorisopalveluiden kanssa.
- Kuvataan terveydenhoitajan rooli koulun ehkäisevässä päihdetyössä.
- Otetaan käyttöön uusia tapoja tehdä työtä (jalkautuva työ).
- Ylläpidetään työntekijöiden ehkäisevän päihdetyön osaamista järjestämällä koulutusta.
- Hyödynnetään eri tavoin kertynyttä luokka- ja koulukohtaista hyvinvointitietoa yhteisöllisessä oppilashuollossa ja terveysneuvonnan suunnittelussa.

Nuorisotyö

Oulun kaupungin nuorisopalveluiden työ nojautuu nuorisolakiin.

Nuorisolain tarkoituksena on:

- » edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa
- » tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista
- » tukea nuorten harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa
- » edistää nuorten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä oikeuksien toteutumista
- » parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja.

Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisvastuu, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen sekä monialainen yhteistyö. [\(Nuorisolaki 2016\)](#)

Painopisteenä kaikissa nuorisopalveluiden työmuodoissa on ehkäisevä, pitkäjänteinen kasvatustyö. Kaupungin nuorisotyö tukee omalta osaltaan vanhempien kasvatustyötä sekä lasten ja nuorten tasapainoista kasvua. Lähtökohtana on nuoren terve kasvu ja nuoren sosiaalinen vahvistaminen.

Nuorisotyön ominaispiirre on nuorten vapaaehtoinen mukana olo, jonka seurauksena nuorisotyöhön sisältyy lähtökohtaisesti nuorten tarpeiden kunnioittaminen ja kuuleminen. Nuorisotyöllä onkin ainutlaatuinen mahdollisuus päästä aitiopaikalta seuraamaan nuorten vapaa-ajan viettoa ja siihen kuuluvia ilmiöitä. Tähän tarvitaan nuorille suunnattuja tiloja, jotka he kokevat omikseen sekä tiloista riippumattomaa jalkautuvaa nuorisotyötä. Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta nuorisotyö tarjoaa mahdollisuuden viettää päihteetöntä vapaa-aikaa.

Nuorisotyön perustehtävänä on liittää nuoret yhteiskunnan ja lähiyhteisöjensä jäseniksi ja auttaa nuorta kehittymään omaksi itsekseen, itsenäiseksi ja omat tarpeensa tuntevaksi ihmiseksi. Työntekijöiden tehtävä on osallistaa nuoret vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin ja tätä kautta nuorten asemaan ja elinoloihin yhteiskunnassa.

Nuorisopalveluiden eri työmuodot tukevat nuorta löytämään omat vahvuutensa ja kasvamaan osaksi ympäröivää yhteisöä.

Yhteisöä tukeva toiminta rohkaisee nuorta toimimaan ryhmässä, kehittää ongelmanratkaisutaitoja ja tuo nuorelle elämyksiä ja onnistumisen kokemuksia. Yksilön kanssa tehtävässä työssä keskitytään yksilöllisiin tarpeisiin. Nuorisopalveluiden toiminta tukee päihteettömiä valintoja ja elämänhallinnan vahvistumista sekä vanhempien kasvatustyötä. Nuorisopalvelut tarjoaa mahdollisuuden päihteettömaan vapaa-aikaan. Ehkäisevä päihdetyö on yksi nuorisotyön kulmakivistä.

Pullo Pois! -toimintamalli

Toimintamalli perustuu yhteistyöhön kauppiaiden, vanhempien, poliisin sekä kaupungin sosiaalipalveluiden ja nuorisopalveluiden välillä.

Toimintamallin tarkoitus on päästä puuttumaan varhain ja matalalla kynnyksellä alle 18-vuotiaan lapsen tekemään rikokseen. Pullo Pois! -mallissa poliisi tekee lastensuojeluilmoituksen alaikäisen alkoholin käytöstä tai hallussapidosta sosiaalitoimelle. Poliisi tapaa alkoholia käyttäneitä alaikäisiä muun muassa kaduilla ja muissa julkisissa tiloissa sekä kodeissa. Oulussa on sovittu, että mikäli rike tai rikos on lapsen ensimmäinen, tapahtunutta käsitellään oman alueen nuorisotyöntekijöiden kanssa perhetapaamisessa nuorisotalolla.

Kehittämiskohteet:

- Kuvataan nuorisopalveluiden ehkäisevä päihdetyö ja työmuodot.
- Päivitetään ehkäisevän päihdetyön tavoitteet ja kriteerit ja kehitetään toiminnan arviointia.
- Otetaan rohkeasti käyttöön digitaalisia välineitä ja kehitetään uusia viestinnän ja vaikuttamisen keinoja.
- Kehitetään riskissä olevien nuorten varhaista tunnistamista ja tukea, työmuotoina kohdennettu ja jalkautuva työ.
- Ehkäisevä päihdetyö ja sen työmuodot tulee tehdä näkyväksi. Nuorisopalvelujen on tunnistettava ja tavoitettava ne nuoret, jotka tarvitsevat palvelua. Moniammatillisella yhteistyöllä varmistetaan, että nuori saa riittävän tuen. Ehkäisevän päihdetyön tavoitteet, kriteerit ja arviointi tulee saattaa ajan tasalle.

Toinen aste

Toisen asteen oppilaitoksissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelijoiden hyvinvoinnin ja terveellisten elintapojen edistäminen on tärkeä osa opiskelun ja opintojen etenemisen tukea sekä oppilaitosyhteisön toimintaa. Opiskeluhuollollisilla toimilla ja oppilaitosyhteisön yhteisellä hyvinvointityöllä vahvistetaan terveellisen ja turvallisen oppilaitosympäristön muodostumista, ehkäistään nuorten erillisyyden kokemusta ja opiskeluun liittyvien mahdollisten ongelmien ilmenemistä sekä edistetään opiskelijan elämäntapojen hallintaa, terveyttä ja terveellisiä elämäntapoja.

Oppilaitosten monialaiset opiskeluhoitoryhmät suunnittelevat, toteuttavat ja kehittävät yhteisöllistä opiskeluhoitoa. Myös opiskelijat itse ovat mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa yhteisöllistä hyvinvointityötä. Mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin ratkaisuihin tukee elämäntapojen hallintaa, terveyttä ja hyvinvoinnin kokemusta. Osallisuus luo kokemuksen myös omasta merkityksellisyydestä ja kiinnittää yhteisöön.

Oppilaitoksissa voidaan edistää terveellisiä elintapoja ja opiskelijoiden hyvinvointia monella tavalla. Opiskeluhoitoryhmien toimintaa sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa ohjaa vuosittain laadittava opiskeluhoitosuunnitelma, johon tulee kirjatuksi kunkin oppilaitoksen tapa toteuttaa yhteisöllistä opiskeluhoitoa / terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen työtä kuin myös yksilöllisen ja opiskelijakohtaisen opiskeluhoitoon käytännöt. Opiskeluhoitosuunnitelmassa on kuvattu päihitteiden käytön ehkäisemisen sekä käyttöön puuttumisen toimintamallit.

Ehkäisevä päihdetyö toisen asteen oppilaitoksissa suojaavien tekijöiden näkökulmasta

Toisen asteen oppilaitoksissa ehkäisevä päihdetyö keskittyy sosiaaliseen vahvistamiseen. Ehkäisevällä päihdetyöllä vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa päihdeasenteisiin kokonaisvaltaisella työllä.

Sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan esimerkiksi nuorten omien yhteisöjen rakentamista ja tukemista, kuulemista, osallisuuden lisäämistä ja aikuisena olemista nuoren arkipäivässä.

Nuorisolaissa (72/2006) sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntapojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Sosiaalinen vahvistaminen on kokonaisvaltaista elämäntapojen tukemista, varhaista puuttumista sekä elämän nivelvaiheiden tunnistamista. Tavoitteena on nuoren sosiaalinen vahvistuminen ja hyvinvointi sekä hyvä elämä.

Osallisuus on yksi sosiaalisen vahvistamisen keinoista. **Lukioissa** oppilaskunnat, Vihreä lippu -toiminta ja tuutorointi tarjoavat opiskelijoille mahdollisuuden vaikuttaa itseä ja opiskeluyhteisöä sekä -ympäristöä koskeviin asioihin.

Oulun seudun ammattiopistossa on laadittu ohje opiskelijoiden päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmiin puuttumiseksi. Jokaisessa yksikössä toimii opiskelijakunta, joka voi omalta osaltaan vaikuttaa päätöksen tekoon ja yksikön toimintoihin. Opiskelijaforumi on kaikille opiskelijoille avoin tiedotus- ja vaikutuskanava, jossa yksikön johto ja opiskelijat keskustelevat säännöllisesti.

Osallisuutta vahvistetaan myös säännöllisillä tulo-, olo- ja päättökyselyillä sekä opintojaksopalautteella. Opiskelijoiden päihteetöntä elämäntapaa ja sosiaalista vahvistumista tuetaan tarjoamalla päihteetöntä toimintaa vapaa-ajalle. Tarjolla on yksikkökohtaisesti koulupäivän sisällä tapahtuvaa kerhotoimintaa ja vapaa-ajan liikuntaharrastuksia tuetaan Sportti-passin avulla. Passin voi lunastaa jokaisen yksikön opiskelija. Toiminnot järjestetään Oulun alueella.

Opiskelijoille tiedotetaan paikkakunnalla tarjolla olevista kunnan ja kolmannen sektorin järjestämistä ehkäisevän päihdetyön tapahtumista ja päihteettömistä vapaa-ajan toiminnoista. Kunnan ja kolmannen sektorin toimijoille mahdollistetaan tiedotus- ja tapahtumatoiminta oppilaitoksen tiloissa, tapahtumien ollessa oppilaitosympäristöön sopivia.

Alempana on kuvattu Oulun lukioissa vuonna 2013 toteutettu Selvästi yhdessä -toimintamalli.

Ehkäisevä päihdetyö toisen asteen oppilaitoksissa riskitekijöiden näkökulmasta

Toisen asteen oppilaitokset ovat savuttomia oppilaitoksia. Savuttomuutta tuetaan jakamalla tietoa esimerkiksi hyvinvointiviikoilla. Opiskelijoita kannustetaan osallistumaan valtakunnallisiin savuttomuuskampanjoihin.

Ammattiopistossa sosiaalinen vahvistaminen sekä terveet elämäntavat löytyvät Työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto -opintokokonaisuuden sisällöistä. Tavoitteena on muun muassa, että opiskelija osaa laatia itselleen terveellisiä elämäntapoja, työkykyä ja liikuntaa edistävän suunnitelman ja toimia sen mukaisesti sekä osaa ottaa huomioon ravitsemuksen merkityksen terveydelle sekä tupakoinnin ja päihteiden haittavaikutukset. Lisäksi opiskelija oppii edistämään oppilaitosyhteisön hyvinvointia ja osaa kehittää toimintaympäristönsä turvallisuutta ja terveellisyyttä.

Ammattiopistossa opiskelijoille tarjotaan terveystarkastusmahdollisuus, joka toimii osaltaan ehkäisevän päihdetyön tukena.

Lukion opintosuunnitelmassa on kaikille pakollinen terveystiedon kurssi. Lukioissa terveystarkastus järjestetään 1. vuosikurssin opiskelijoille.

Vinkkejä ja työvälineitä:

- Oulun seudun ammattiopiston nettisivuilta löytyy erikseen tietoa opiskelijahuollollisista asioista.
- Ryhmäilmiö on työkalu, joka auttaa ryhmien ohjaajia muodostamaan hyvinvoivia ryhmiä. Ryhmäilmiö tarjoaa käytännöllisiä keinoja ryhmien rakentamiseen ja jatkuvaan ryhmäyttämiseen. Käsikirja sisältää tuntirakenteen, jonka avulla voidaan käsitellä ryhmästä nousevia tai valmiiksi annettuja, hyvinvointiin, arjenhallintaan ja lähiympäristöön liittyviä aiheita. Toimiva ryhmä mahdollistaa työrauhan ja tehostaa opiskelua. Parhaimmillaan hyvät ryhmäkokemukset ehkäisevät myös syrjäytymistä ja päihdehaittoja.
<http://www.ehyt.fi/fi/opetusalan-ammattilaiset#Ryhmäilmiö>

Selvästi yhdessä -toimintamalli Oulun lukioissa

- Selvästi yhdessä -teemavuoden 2013 tavoitteena oli nuorten hyvinvoinnin lisääminen. Kaikki Oulun lukiolaiset haastettiin mukaan toimintaan.
- Teemavuoden käynnisti vanhempainilta, ja Selvästi yhdessä -kiertue vieraili jokaisessa Oulun lukiossa. Ohjelmassa oli asiaa tupakasta ja päihteistä, liikenneturvallisuudesta ja päihteiden käytön sosiaalisuudesta.
- Yhteisen tilaisuuden jälkeen opiskelijat pohtivat käsiteltyjä teemoja toiminnallisten menetelmien (Hubu) avulla ja Ennakoiva katumus -ryhmissä.
- Järjestelyissä olivat lukioden lisäksi mukana Poliisi, Liikenneturva ja Ehkäisevä päihdetyö Ehyt ry.
- **Lisätietoja:** sinikka.korpela@ehyt.fi

Vinkkejä ja työvälineitä:

- **Päihdeilmiö** rastirata ja vuorovaikutteiset oppitunnit päihteistä ja päihdekulttuurista, www.ehyt.fi/fi/toinen-aste#paihdeilmio (vapaasti käyttöön otettavissa tai maksullinen tilauskoulutus)
- **Kannabisfaktapaketti ja koulutusmateriaali** (vapaasti käyttöön otettavissa), www.ehyt.fi/fi/opetusalan-ammattilaiset
- **Savuton koulu**, materiaalia ja mahdollisuus hakea tukea toimintaan tupakoimattomuuden vahvistamiseen toiselle asteelle. www.smokefree.fi
- **Opetusalan ammattilaiselle** välineitä opetuksen tueksi, mm. PowerPoint-esityksiä päihteistä, videoita, kannabisfaktapaketti, materiaalipankki, www.ehyt.fi/fi/opetusalan-ammattilaiset#Työ
- **Koulutukset ammattilaiselle**, mm. **Ryhmäilmiö** koulutus toimivan ryhmän luomiseen ja ylläpitämiseen. www.ehyt.fi/fi/koulutukset-ammattilaisille (tilattavat koulutukset maksullisia)

Kehittämiskohteet ammattiopistossa:

- Kehitetään yhteisöllistä toimintakulttuuria ja järjestetään tapahtumia ja kampanjoita päihdeittömyyden tukemiseksi. Erityisesti huomiota kiinnitetään tupakkatuotteiden käytön vähentämiseen ja haittojen ehkäisyyn.
- Oppilaitoksessa säännöllisesti järjestettävillä häkämittauksilla tuetaan tupakoinnin lopettamista.
- Kannustetaan opiskelijoita toteuttamaan ehkäisevän päihdetyön tapahtumia osana opintoja.
- Edistetään yhteisöllistä toimintakulttuuria ottamalla käyttöön jaksonvaihtopäivä.

Kehittämiskohteet lukiossa:

- Vahvistetaan opettajien vuorovaikutusosaamista

Opiskeluterveydenhuolto

Opiskeluterveyden- ja opiskeluhuollon tehtävänä on edistää sekä opiskeluyhteisön että opiskelijan terveyttä ja hyvinvointia sekä puuttua ongelmiin ajoissa. Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta tämä tarkoittaa päihteiden riskikäytöltä suojaavien yksilöllisten ja yhteisöllisten tekijöiden vahvistamista ja altistavien tekijöiden vähentämistä. Päihteiden käytön ja rahapelaamisen puheeksi otto ja mini-interventio sekä tarvittaessa muun tuen piiriin ohjaaminen ovat tärkeä osa opiskeluterveydenhuollon ehkäisevää päihdetyötä. Onnistumisen edellytyksenä on, että työtä tehdään yhdessä oppilaitosten ja opiskelijajärjestöjen sekä muiden opiskelijoiden hyvinvoinnista vastaavien tahojen kanssa.

Päihteiden käyttö otetaan puheeksi terveystarkastuksissa, joihin opiskelijat osallistuvat hyvin. Alkoholin käytön arvioinnin välineenä käytetään Audit-testiä. Audit sisältyy terveystarkastukseen, jonka opiskelija täyttää ennen terveystarkastukseen tuloa. Nuorten päihdemittari ADSUME on käytössä vähemmän. Opiskelijalla on mahdollisuus saada yksilöllistä tukea, jos hänellä on päihde- tai rahapeliongelma. Tarvittaessa opiskelija ohjataan kaupungin päihdepalveluihin. Opiskeluterveydenhuolto tarjoaa ryhmämuotoista tukea tupakoinnin lopettamiseen.

Oppilaitokset järjestävät säännöllisesti hyvinvointipäiviä, joissa yhtenä aihealueena on jokin ehkäisevän päihdetyön teemoista. Opiskelijat osallistuvat aktiivisesti hyvinvointipäivien järjestelyihin. Tämä osaltaan ylläpitää päihteiden käytöstä ja tupakoinnista käytävää keskustelua opiskelijayhteisössä. Opiskeluterveydenhuolto on tehnyt pitkäjänteistä yhteistyötä kaupungin ehkäisevän päihdetyön ja Ehyt ry:n kanssa erityisesti tupakoimattomuuden edistämiseksi oppilaitoksissa.

Oppilaitosten päihdetilannetta ei seurata säännöllisesti, mutta joka toinen vuosi toteutettavan Kouluterveykselyn avulla saadaan tietoa lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien päihteiden käytöstä. Päihteiden ja tupakkatuotteiden käytössä on oppilaitoskohtaisia eroja. Tämä on syytä ottaa huomioon, kun opiskeluterveydenhuollon ehkäisevää päihdetyötä suunnitellaan.

Oppilaitosympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta sekä yhteisön hyvinvointia seurataan kolmen vuoden välein tehtävissä lakisääteisissä tarkastuksissa. Tarkastuksessa arvioidaan opiskelijoita sekä muuta henkilöstöä koskevat toimintakäytännöt (ks. Kouluterveydenhuolto ja oppilashuolto).

Opiskeluterveydenhuollon päihdetoimintamalli löytyy julkaisusta Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa. Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131873/URN_ISBN_978-952-302-722-0.pdf?sequence=1

Kehittämiskohteet:

- Vahvistetaan opiskelijajärjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä päihdehaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.
- Ehkäisevän päihdetyön suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan oppilaitosten erityispiirteet.
- Järjestetään päihdetyön koulutusta opiskeluterveydenhuollon työntekijöille.
- Kehitetään toimintamalleja päihdeongelman varhaisvaiheen seurantaan ja hoitoon sekä jatkohoitoon ohjaamiseen.
- Hyödynnetään psyykkistä hyvinvointia edistäviä nettipalveluja (Mielenterveystalo.fi ym.)

Nuorisotyö

Byströmin nuorten palvelut

Byströmin nuorten palvelut tarjoaa matalan kynnyksen monialaisia palveluita alle 30-vuotiaille oululaisille. Tavoitteena on, että nuori saa tarvitsemansa palvelut yhdestä paikasta, eikä joudu asioimaan useissa eri virastoissa. Byströmin toiminnassa keskeistä on nuoren aito kohtaaminen, kokonaisvaltaisuus palvelutarpeen arvioinnissa ja jatkosuunnitelmien tekemisessä sekä kunnioitus nuorta ja hänen tekemiään valintoja kohtaan.

Ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan ”byströmiläisellä” työotteella. Byströmillä nuorelle välitetään tunne, että joku on kiinnostunut ja haluaa auttaa. Nuori saa kokemuksen kohdatuksi tulemisesta ja kunnioituksesta. Hänen luottamuksensa viranomaisiin kasvaa ja jatkossa asiointi helpottuu. Nuorelle mahdollistetaan onnistumisen kokemuksia ja tuetaan nuoren omien voimavarojen löytymistä ja vahvistumista.

Ohjauksen tavoitteena on herättää nuoren toivo omiin ajatuksiin tulevaisuudesta, vahvistaa nuoren itsetuntoa ja itseluottamusta sekä selkiyttää hänen tulevaisuuden suunnitelmia. Tavoitteena on tukea

**Huumeet ja muut päihteet on
idioottien käyttämiä
ja jos multa kysytään niin
huumeet, alkoholi ja
tupakka pitäis poistaa koko
maapallolta koska niihin
kuolee ja ne pilaa aivosoluja
plus elämästä tulee
pahempaa shittii,
niillä ilmanki pärjää.
(tyttö 15 vuotta)**

nuorta oman elämänsä aktiiviseksi toimijaksi. Neuvonta ja ohjaus suunnataan kohti nuoren asettamia tavoitteita.

Päihteidenkäyttö otetaan puheeksi nuoren asioinnin yhteydessä säännöllisesti. Päihteidenkäytöstä ja siihen liittyvistä ilmiöistä keskustellaan avoimesti. Byströmin monialaisesta työyhteisöstä tai laajasta yhteistyöverkostosta etsitään nuorelle sopivin palveluntarjoaja.

Kehittämiskohteet:

- Rahapelihaittojen ehkäisyyn kiinnitetään jatkossa enemmän huomiota.
- Kehitetään päihde-erityistä nuorisotyötä Byströmin nuorten palveluissa.

Nuorten työpajatoiminta

Nuorten työpajatoiminta tukee työpajavalmennuksessa olevien nuorten hyvinvointia ja osallisuutta, auttaa nuoria eteenpäin elämän eri osa-alueilla sekä tukee koulutukseen ja työelämään hakeutumista. Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta toiminnalla vahvistetaan nuoren elämässä olevia suojatekijöitä ja pyritään lisäämään niitä.

Työpajavalmennuksessa tunnistetaan myös yksilökohtaisia riskejä päihteiden käytölle ja tarjoamalla tukea, ohjausta sekä hyvän elämän rakennuspalikoita, voidaan vähentää näiden riskien vaikutusta nuorten elämään. Työpajavalmennusta tehdään yhdessä muiden toimijoiden ja nuorten omien verkostojen kanssa. Nuoren saamat hyödyt työpajavalmennuksesta ovat elämäntilanteen selkiytyminen, omien voimavarojen vahvistuminen sekä tarvittavan avun ja tuen saaminen mm. erilaisissa työ- ja toimintakykyä koskevissa asioissa.

Työpajatoiminta tarjoaa nuorille mielekästä tekemistä, ryhmään kuulumisen ja osallisuuden kokemuksia. Tavoitteena on, että nuoren käsitys itsestä ja omasta osaamisesta sekä kyvystä oppia uutta vahvistuvat. Se auttaa tekemään tulevaisuuden suunnitelmia ja motivoitumaan tavoitteelliseen tekemiseen. Tavoitteena on, että nuoren työ- ja opiskeluvälmiudet kehittyvät pajajakson aikana ja mahdollisimman monella on pajajakson päättyessä toteuttamiskelpoinen opiskelu- tai työllistymissuunnitelma.

Työpajavalmennukseen sisältyy järjestöjen kanssa yhdessä toteutettu Tolokkua elämää -kokonaisuus, jossa nuorten kanssa pohditaan mm. päihteiden käyttöä ja niiden merkitystä omassa elämässä. Nuorille on tarjolla myös vapaa-ajantoimintaa erilaisten kerhojen muodossa. Kerhoihin voi osallistua, vaikka pajajakso olisi jo päättynyt.

Työpajoilla tuetaan savuttomuutta eikä työpäivän aikana voi käydä tupakalla. Työpajoilla on käytössä Nuorisotyön päihdetyönsuunnitelman mukainen päihteidenkäyttöön puuttumisen ja hoitoonohjauksen malli. Nuorisolaissa (2016 § 15) säädetään huumetestauksesta työpajoilla.

Kahdeksantoistavuotias nuori aikuinen haluaa uusia kokemuksia ja yleensä haluaa nähdä yökerhojen elämää. Heitäkin olisi hyvä silti valistaa siitä että alkoholin käyttö ei kuulu arkipäivään eikä joka viikonloppuun. Alkoholilla on paljon vaikutusta mielenterveyteen. Kuitenkin annan nuorille aikuisille mieluummin vapauden ottaa silloin tällöin alkoholia kuin käyttää huumeita joista seuraa kaikissa tilanteissa vain harmia elämän jatkoa ajatellen. (nainen 24 vuotta)

Kehittämiskohteet:

- Työpajojen päihdetoimintamallin päivittäminen
- Rahapelihaittojen ehkäisyyn kiinnitetään jatkossa enemmän huomiota.

Sosiaali- ja perhepalvelut

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu olennaisena osana sosiaali- ja perhepalveluihin, jossa palvelun saajina ovat kaiken ikäiset kuntalaiset. Palveluissa työskennellään sosiaalihuoltolain mukaisesti. Tavoitteena on edistää ja ylläpitää kuntalaisten hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta, vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta, turvata tarpeen mukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet, edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun. Tavoitteena on myös parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä aikaisemmin mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Sosiaali- ja perhepalveluissa annetaan ehkäisevään päihdetyöhön liittyen ohjausta ja neuvontaa sekä tarvittaessa arvioidaan tuen ja palveluiden tarvetta yhdessä lapsen, nuoren, aikuisen ja perheen sekä muiden viranomaisten kanssa. Palvelutarpeen arviointiin kuuluu aina olennaisena osana elämäntilanteen kokonaiskartoitus, johon kuuluvat myös päihteet. Tiivis yhteistyö palvelun saajaan ja hänen lähi- ja viranomaisverkostoon on tärkeä osa työskentelyä.

Ehkäisevään päihdetyöhön kuuluu myös rakenteellinen sosiaalityö, jolla on huolehdittava sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittämisestä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Työvälineitä:

Apukortteja alkoholinkäytön puheeksiottoon: <https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tyon-tueksi/apukortteja-alkoholinkayton-puheeksiottoon>

Kehittämiskohteet:

- Vahvistetaan työntekijöiden päihdeosaamista sekä moniammatillista ja poikkitoiminnallista yhteistyötä.
- Mini-interventio otetaan osaksi sosiaalityön tilannearviota.

Ehkäisevä päihdetyö vapaa-ajan yhteisöissä

Liikuntapalvelut

Liikuntapalvelut edistää ehkäisevää päihdetyötä ja hyvinvointia tarjoamalla mahdollisuuksia liikunnan harrastamiseen sekä järjestämällä ohjattua liikuntatoimintaa. Näin edesautetaan liikunnallisen elämäntavan syntymistä. Liikunta vahvistaa lasten ja nuorten itsetuntoa, yhteenkuuluvuutta ja mahdollistaa onnistumisen kokemuksia, mikä osaltaan suojaa lasta ja nuorta päihdeiden käytöltä ja päihdekokeiluilta.

Liikuntapalvelut järjestää 13-19-vuotiaille suunnattua Action-toimintaa eri puolilla kaupunkia. Toiminta on suunnattu erityisesti urheiluseuratoiminnan ulkopuolella oleville nuorille. Nuorille on tarjolla myös liikuntaneuvontaa, tapahtumia, kesäkurseja ja erilaisia infotilaisuuksia. Lisäksi liikuntapalvelut on mukana työpajojen, kuntouttavan työtoiminnan sekä mielenterveyskuntoutujien liikuntatoiminnan järjestämisessä. Näillä kaikilla toimenpiteillä pyritään ehkäisemään syrjäytymistä ja vahvistamaan terveellisiä elämäntapoja.

Yhteistyössä oululaisten urheiluseurojen ja kaupungin kanssa on laadittu ns. eettiset periaatteet, joita seurat ovat toiminnassaan sitoutuneet noudattamaan. Periaatteiden tarkoituksena on sopia harjoitusvuorojen varaamiseen ja käyttöön sekä harjoitustiloihin liittyvistä pelisäännöistä.

<https://www.ouka.fi/oulu/liikunta-ja-ulkoilu/eettiset-periaatteet>

Liikuntapaikkojen sisätilat ovat savuttomia. Ns. tupakkapaikkoja on poistettu tai siirretty kauemmas liikuntapaikkojen keskeisiltä kulkuyhteyksiltä. Haasteena liikuntapalveluissa on tiettyjen liikunta- ja urheilulajien suhtautuminen nuuskan käyttöön. Tähän on puututtu urheiluseurojen kautta estämällä nuuskan käyttö liikuntapaikoilla. Useat urheilijat toimivat esikuvina lapsille ja nuorille. Tästä syystä on erityisen tärkeää, että päihdeettömyys toteutuu urheiluseuratoiminnan kaikilla tasoilla.

Työvälineitä:

Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio Valo ry on linjannut urheiluyhteisön yhteiset eettiset periaatteet (Reilu Peli), josta löytyy myös ehkäisevää päihdetyötä koskevat ihanteet ja tavoitteet:

- Tupakan, nuuskan, alkoholin, huumausaineiden ja muiden päihteiden käyttöä ei liitetä liikunnan ja urheilun maailmaan.
- Alkoholimainonta ja siihen liittyvä mielikuvamainonta on kielletty urheilutapahtumissa ja tiloissa, jotka on suunnattu lapsille ja nuorille.
- Tupakanpoltto sekä nuuskan ja päihteiden käyttö on kielletty urheilusuorituspaikoilla ja katsomoissa.
- Lapsille ja nuorille suunnatun toiminnan yhteydessä on alkoholitarjoilu kokonaan kielletty.
- Aikuiset näyttävät lapsille ja nuorille mallia omalla päihdekäyttäytymisellään. Vastuu korostuu, kun alaikäiset ovat aikuisten vastuulla muun muassa pelimatkoilla.
- Ongelmapelaajia tuetaan ja etsitään heille osaavaa apua sekä edistetään peliongelmaa ehkäisevää työtä (Valo, 2013).

Päihteetön pelikenttä toimintamalli kannustaa seuratoimijoita, toiminnassa mukana olevia vanhempia, lapsia ja nuoria sopimaan yhteiset päihteiden käyttöä koskevat pelisäännöt ja puuttumisen mallit.

Päihteetön pelikenttä verkosto:

<http://www.ept-verkosto.fi/sites/default/files/Paihteeton%2Opelikentta%2Oesite%2Owww2.pdf>

Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalvelut tarjoaa osallistavaa ja päihteetöntä harrastetoimintaa lapsille ja nuorille. Kulttuuritoiminnassa lapsi ja nuori voi olla sekä taiteen kokijana että tekijänä. Harrastetoimintaan osallistuminen vahvistaa lapsen ja nuoren itsetuntemusta ja antaa hänelle mahdollisuuden ilmaista itseään monipuolisesti. Kulttuurielämysten kautta lapsen ja nuoren ymmärrys ympäröivästä maailmasta lisääntyy ja luottamus itseen ja elämään vahvistuu. Nämä seikat puolestaan lisäävät hyvinvointia ja edistävät terveyttä.

Kaupungin kulttuuripalvelut huolehtii mm. siitä, että kunnassa on kattavat ja saavutettavat kirjastopalvelut. Kirjasto on kaikkien kuntalaisten käytössä asuinpaikasta ja tulotasosta riippumatta. Lapset ja nuoret käyttävätkin paljon kirjaston palveluita. Kirjastotoimi on vuosien ajan tehnyt yhteistyötä ehkäisevän päihdetyön toimijoiden kanssa mm. tarjoamalla tilan ehkäisevän päihdetyön viikon tapahtumille. Kirjasto on myös neutraali terveys- ja hyvinvointitiedon lähde, joka ei leimaa käyttäjiään.

Kehittämiskohteet:

- Järjestöavustuksia myönnettäessä huomioidaan urheiluseurojen ja kulttuurijärjestöjen toimet päihdehaittojen ehkäisemiseksi.
- Kehitetään yhdessä urheiluseurojen sekä kulttuurijärjestöjen ja Ehyt ry:n kanssa päihde-ehkäisyyn soveltuvia toimintamalleja ja järjestetään koulutusta.
- Kannustetaan seuroja ja järjestöjä yhdessä nuorten kanssa laatimaan päihteiden käyttöä ja välittämistä koskevat säännöt ja sopimaan toimintatavoista tilanteissa, joissa päihteiden käyttöä havaitaan.

Järjestöyhteistyö ja järjestöjen rooli ehkäisevässä päihdetyössä

Valtakunnallinen ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto (EPT-verkosto) koostuu 45 järjestöstä ja toimii aktiivisesti kansanterveyden ja hyvinvoinnin puolesta päihde- ja pelihaittoja ehkäisten ja vähentäen.

Verkoston jäsenet toimivat asiantuntijoina ja välittävät luotettavaa tietoa muun muassa päätöksentekoprosessien tueksi sekä julkiseen keskusteluun. EPT-verkosto ottaa myös aktiivisesti osaa päihdepoliittisiin uudistuksiin ja lakien valmisteluun. Järjestöjen erityisenä vahvuutena on laaja kosketuspinta erilaisiin ihmisryhmiin.

EPT-verkosto toimii foorumina eri toimijoiden avoimelle vuorovaikutukselle ja tarjoaa mahdollisuuksien tietojen ja taitojen jakamiseen sekä toiminnan kehittämiseen toteuttaen mm. kampanjoita ja koulutuksia. Verkosto tuo esille laadukasta tietoa ja menetelmiä ja tekee ehkäisevän päihdetyön tuloksia näkyväksi. EPT-verkoston toiminnan rahoittaa STEA.

Liitteessä 1 on lyhyesti kuvattu alueella toimivien järjestöjen ja yhdistysten toimintaa.

<http://www.ept-verkosto.fi/>

Lopuksi

Toimintaohjelmassa on kuvattu eri toimialojen ehkäisevää päihdetyötä, käytössä olevia toimintamalleja ja yhteistoiminnan muotoja. Kunkin palvelualueen kuvauksen yhteyteen on liitetty Ehyt ry:n sekä muiden materiaalin tuottajien tälle käyttäjäryhmälle suunnattuja työvälineitä, menetelmiä ja materiaaleja. Jokaiselle toimialueelle on lisäksi määritelty joitakin kehittämisen kohteita.

Tämän toimintaohjelman keskeisenä ideana on, että yhteisöllistä hyvää vahvistamalla voimme parhaiten tukea lasten ja nuorten päihteettömyyttä sekä lykätä päihteiden käytön aloittamista. Tämä edellyttää toimijoiden välistä yhteistyötä, uusia tapoja tehdä työtä sekä kohderyhmän mukaan ottamista toiminnan kaikissa vaiheissa.

Lisäksi edellytetään, että toimijat ymmärtävät oman roolinsa ja mahdollisuutensa ehkäisevän päihdetyön tekijöinä ja että heillä on käsitys kunnassa toteutettavan ehkäisevän päihdetyön kokonaisuudesta. Tämä ymmärrys syntyy vuorovaikutuksessa, jolle on luotava kanavat. Tämä konkretisoitui työryhmälle käsillä olevan ohjelmatyön aikana. Tehtävä toi erilaiset toimijat yhteen ja mahdollisti dialogin, jonka tuloksena syntyi yhteinen näkemys hyvästä ehkäisevästä päihdetyöstä.

Ehkäisevä päihdetyö ei ole vain yhden toimialueen työtä, vaan kuuluu kaikille. Sitä tehdään erilaisilla kokoonpanoilla, ja se edellyttää toimialarajojen ylitystä. Perinteisten yhteistyön muotojen lisäksi tarvitaan uudenlaista verkostoitumista ja uutta kumppanuutta.

Jatkossa on otettava huomioon myös digitalisaation nuorten ehkäisevälle päihdetyölle tarjoamat haasteet ja mahdollisuudet. Sähköisen median kasvun seurauksena lasten ja nuorten saatavilla on lisääntyvässä määrin tietoa ja ympäristöjä, jotka kilpailevat perinteisen päihdevalistuksen kanssa.

Digitalisaation myötä syntyy myös uusia riippuvuuden muotoja, joiden tunnistaminen ja joihin puuttuminen on haastavaa. Kun lapset ja nuoret viettävät yhä enemmän aikaa sähköisen median parissa, tulee ehkäisevän päihdetyönkin kehittää uusia toimintamuotoja tavoittaakseen kohderyhmänsä paremmin.

Ehkäisevän päihdetyön tulee jalkautua niihin ympäristöihin, joissa lapset ja nuoret liikkuvat. Erilaiset pelit, sähköiset palveluympäristöt (ml. keskustelufoorumit ja -ryhmät sekä mobiilisovellukset) ovat eri-ikäisiä kiinnostavia välineitä, joihin tulee luoda lisää ehkäisevää päihdetyötä tukevaa materiaalia. Sähköisten työkalujen kautta voidaan lisäksi tavoittaa esimerkiksi niitä huoltajia, jotka eivät hakeudu perinteisiin vanhempainiltoihin ja tarjota näin tukea ja tietoa kotona käytäviin keskusteluihin päihteistä.

Ohjelmatyön tuloksena työryhmälle on muodostunut käsitys lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvan ehkäisevän päihdetyön yhteisistä kehittämisen kohteista. Jatkossa pyritään erityisesti

- » vahvistamaan lasten ja nuorten vuorovaikutus- ja tunnetaitoja, kriittistä ajattelua ja mielihyvyyden ilmaisua (Life Skills) kasvatuksen keinoin.
- » kehittämään uusia työvälineitä lasten ja nuorten ehkäisevään päihdetyöhön mm. ottamalla käyttöön sähköiset sovellukset.
- » vahvistamaan ammattilaisten osaamista kohdennettujen ja yhteisten koulutusten avulla.
- » lisäämään toimijoiden välistä ymmärrystä sekä keskinäistä luottamusta ehkäisevän päihdetyön rakenteita vahvistamalla ja varmistamalla, että kysyntä- ja tarjontaryhmän sisäinen ja ryhmien välinen tiedonkulku ja tiedotus sekä yhteistyö tiedotusvälineiden kanssa toimii.
- » vaikuttamaan siihen, että kunnan ja maakunnan välinen yhteistyö, tiedonkulku ja toiminnan koordinointi ehkäisevässä päihdetyössä toteutuu sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksen jälkeen ja että maakunnan ja kunnan rooleista ja työnjaosta uudessa tilanteessa on sovittu.

Liite

Järjestöt ehkäisevän päihdetyön tukena

Ehyt ry:

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry toimii koko maassa ja koko väestön parissa terveiden elämäntapojen edistämiseksi.

Alkoholiin, tupakkaan ja huumeisiin liittyvän ehkäisevän työn ohella EHYT ry ehkäisee pelaamisesta syntyviä haittoja.

EHYT tuottaa menetelmiä, tietoa ja apua eri-ikäisten suomalaisten ja yhteisöjen terveiden elämäntapojen pohjaksi. Järjestön lähtökohtana on, etteivät päihteet kuulu työelämään, liikenteeseen, raskausaikaan, lapsuuteen eikä nuoruuteen. Lapsilla ja nuorilla on oikeus turvalliseen ja päihteetöntömaan kasvuympäristöön, jonka aikuinen mahdollistaa omilla valinnoillaan.

<http://www.ehyt.fi/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto Pohjois-Pohjanmaan piiri

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään ja onnelliseen lapsuuteen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto työskentelee tämän oikeuden toteuttamiseksi yhteistyössä monien eri tahojen kanssa.

MLL on kaikille avoin kansalaisjärjestö, joka edistää lapsen ja lapsiperheen hyvinvointia, lisää lapsuuden arvostusta ja näkyvyyttä yhteiskunnassa sekä tuo lapsen näkökulmaa päätöksentekoon.

Piirin tarkoituksena on edistää toimialueellaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden perusturvallisuutta, hyvinvointia ja tervettä kehitystä.

<https://pohjois-pohjanmaa.mll.fi/>

Parasta Lapsille ry/Pateniemen ja Haukiputaan osastot

Parasta Lapsille on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö. Tavoitteena on vahvistaa lapsiperheiden arjessa jaksamista. Parasta lapsille ry järjestää leiri-, viikonloppu- ja kerhotoimintaa lapsille, nuorille ja lapsiperheille. Toiminta on monikulttuurista.

<http://www.haukipudas.parastalapsille.fi/>

<http://www.parastalapsillepateniemi.fi/>

Nuorten Ystävät ry/Vanhempien Akatemia

Vanhempien Akatemiaan ovat tervetulleita kaikki Oulun alueen vanhemmat, niin pienten kuin vähän isompienkin pulmatilanteiden kanssa. Vanhempien Akatemiaan voit tulla keskustelemaan ja etsimään ratkaisuja lasten kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä sekä parisuhteen, eropohdintojen ja yhteistyövanhemmuuden aiheuttamiin arjen haasteisiin.

Vanhempien Akatemia on tutkittuun tietoon, verkostoyhteistyöhön sekä vanhempien ja perheiden osallisuuteen pohjautuva 3-portainen toimintamalli vanhemmuuden tukemiseksi.

Vanhempien Akatemian toiminta on avointa myös kasvatustyötä ammatikseen tekeville.

https://www.nuortenystavat.fi/palvelut/vanhempien_akatemia

NY ry/Perhetyö

Perhetyö tarjoaa tukea ja ohjausta perheille, joilla on haasteita arjessa selviytymisessä, vanhemmuudessa tai kasvatustyössä. Perhetyöhön ohjataan lastensuojelun, vammaispalvelun tai erikoissairaanhoidon kautta.

Perhetyötä tehdään perheen kotona sekä perheen muissa toimintaympäristöissä. Verkostoyhteistyö esimerkiksi koulun, päivähoiton sekä hoito- ja kuntoutustahojen kanssa on erityisen tärkeää.

<https://www.nuortenystavat.fi/palvelut/lastensuojelu/perhetyo>

NY ry/Mielenterveys- ja päihdekuntoutus

Mielenterveys- ja päihdekuntoutus tuottaa mielenterveyskuntoutujien palveluita nuorille ja nuorille aikuisille.

Kintas-toiminta edistää asiakkaiden kuntoutusvalmiuksia, arkielämän taitoja ja sosiaalista toimintakykyä.

Miepä-kuntoutus on tiivistä avokuntoutusta nuorille aikuisille, joilla on päihde- ja mielenterveysongelmia, lisätuen tarve mielenterveystyön ja päihdehuollon avokuntoutuksessa, jatkotuen tarve laitospäihdekuntoutuksen jälkeen tai sosiaalisen syrjäytymisen vakava uhka ja oma halu kuntoutua.

https://www.nuortenystavat.fi/yksikot/mielenterveys-_ja_paihdekuntoutus

Suomen Vanhempainliitto

Vanhempainyhdistystoiminta vahvistaa kodin ja koulun / päiväkodin yhteistyötä, edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja tarjoaa vertaistukea kotien kasvatustyölle. Toimivalla yhteistyöllä koti ja koulu voivat yhdessä vaikuttaa lasten ja nuorten motivaatioon, oppimistuloksiin ja kouluviihtyvyyteen. Vanhempien läsnäolo kouluarjessa, ja kodin ja koulun välinen tiivis yhteistyö on tärkeää lapsen koulupolun kaikissa vaiheissa esiopetuksesta aina toiselle asteelle asti.

EPeLi-hanke 2016-2018

EPeLI on Suomen Vanhempainliiton valtakunnallinen, erityislasten ja heidän huoltajiensa osallisuutta edistävä hanke.

Hanke toimii Oulussa järjestöalo Kumppanuuskeskuksessa. Pilotointia tehdään Oulussa Haukiputaan, Martinniemen ja Kiiminkijoen koulun kanssa. EPeLI -hankkeen keskeisenä tavoitteena on tuoda erityisperheiden ääntä nykyistä paremmin esiin koulumaailmassa järjestöjen tuella.

EPeLI -hankkeen kohderyhmänä ovat 6-14 -vuotiaat erityistä tukea tarvitsevat lapset ja heidän vanhempansa. Hankkeessa huomioidaan myös erityisperheiden isät sekä ne vanhemmat, joilla itsellään on tuen tarvetta. Hankkeen tulokset levitetään valtakunnallisesti vanhempainyhdistysten, koulujen ja sotejärjestöjen käyttöön.

<http://www.vanhempainliitto.fi/vanhempainliitto/vanhempainliitto/yhdenvertaisuus/erityiskasvatus>

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry/OSYVP

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry on lastensuojelujärjestö, jonka tavoitteena on parantaa yhden vanhemman perheiden sosiaalista, taloudellista ja oikeudellista asemaa.

OSYVP tarjoaa vertaistukea, koulutus- ja virkistystoimintaa perheelle, aikuisille ja lapsille.

<http://www.osyvp.fi/>

Auta Lasta ry

Auta Lasta ry on Oulussa toimiva lastensuojelulain mukaisia sijais-, avo- ja jälkihuollon palveluja sekä varhaiskasvatuksen palveluja tarjoava yhdistys.

Yhdistys toteuttaa yleishyödyllisenä toimintana mm. lasten hyvinvointia edistäviä hankkeita yhteistyössä julkisten palveluiden sekä toisten järjestötoimijoiden kanssa.

<http://www.autalasta.fi/>

Aseman Lapset ry/Walkers Oulu

Walkers-toiminta on Aseman Lapset ry:ssä kehitetty nuorisotyön muoto, joka perustuu vapaaehtoisten aikuisten antamaan aikaan ja läsnäoloon.

Oulun diakonissalaitoksen säätö

Walkers-kohtaamispaikka on avoinna ke, to, la klo 17:30--O ja pe klo 19--22:30

Osoite: Hallituskatu 11, 90100 Oulu.

Yhteyshenkilö:

- Perttu Kempainen, puh. 050 312 8267, perttu.kempainen(@)odl.fi tai kalajuttu(@)hotmail.com

[Walkers Oulu Facebookissa](#)

Aseman Lapset ry/Löytävä nuorisotyö Oulu

Oulussa toiminta käynnistyi syksyllä 2016. Nuoret ovat löytäneet alkuvuodesta Oulun keskustaan auenneeseen kauppakeskus Valkeaan ja moniammatilliselle yhteistyölle ja jalkautuvan työn lisäämiselle onkin havaittu selkeää tarve.

YAD Youths Against Drugs ry

YAD Youth Against Drugs ry on sitoutumaton valtakunnallinen nuorten vapaaehtoistoimintaan perustuva järjestö, jonka tavoitteena on ehkäistä huumausaineiden käyttöä sekä vähentää niistä ja muista päihteistä aiheutuvia haittoja. YAD tarjoaa tukea päihteettömään elämään, päihteetöntä toimintaa ja tietoa huumausaineaiheesta sekä haastaa miettimään omia valintoja ja arvoja

Oulu: Tiiminvetäjät Iisa Kovalainen / Myry Kuru, 044 276 2700

OsNa

Oulunseudun Nuorisoasuntoyhdistys eli OsNa on Oulun seudulla toimiva yleishyödyllinen yhteisö, joka tuottaa laadukkaita vuokra-asuntoja ja asumisen sisältöpalveluja kaikille nuorille aikuisille.

Heli Lappeteläinen, toiminnanjohtaja puh. 044 7775773

SPR/Oulun piiri

<https://rednet.punainenristi.fi/oulunpiiri>

Päihde- ja seksuaaliterveystyö

Lisätietoja Oulun piirin päihde- ja seksuaaliterveystyöstä:

pirkko-liisa.laitinen@punainenristi.fi

Lähteet

Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa. Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön. 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/104359/OpasKunnanEhkaisevaanPaihdytohon.pdf?sequence=1>

Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen, Julkaisuja 2015:19, STM

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129494/STM_EPT-kansi_sisus_netti.pdf?sequence=3

Fagerlund-Jalokinos S., Hietanen-Peltonen M. & Kunttu K.. 2015. Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto (s.66-68). Julkaisussa Hietanen-Peltola M. & Korpilahti U. (toim.) Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126936/URN_ISBN_978-952-302-505-9.pdf?sequence=1

Haravuori, H. Muinonen, E. Kanste, O. Marttunen, M. 2016. Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa. Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin. Opas 20/2016. THL.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131873/URN_ISBN_978-952-302-722-0.pdf?sequence=1

Ollila, H. & Markkula, J. 2015. Ehkäisevä päihdetyö (s.38-39). Julkaisussa Hietanen-Peltola M. & Korpilahti U. (toim.) Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126936/URN_ISBN_978-952-302-505-9.pdf?sequence=1

Opas päihdetoimintasuunnitelman laatimiseen Helsingin kouluille ja oppilaitoksille. Klaari Helsinki.

http://klaari.munstadi.fi/files/2014/08/Klaari_paihde-toiminta-opas_A4_0708.pdf

Pylkkänen, S., Viitanen R., Vuohelainen, E. (toim.) 2009. Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaana päihdekasvatuksen tukimateriaali 2.uudistettu painos. Preventiimi – nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus. Humanistinen ammattikorkeakoulu sarja C. Oppimateriaaleja

<http://www.preventiimi.fi/wp-content/uploads/sites/28/2015/11/Nept-fin-2-painos-taitettu.pdf>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Kouluterveydenhuolto. Viitattu 28.11.2016 ja 10.1.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskelu-huolto/kouluterveydenhuolto>

Soikkeli, M. Warsell, L. (toim.) 2013. Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kide 21.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104420/KID2013_O21_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1

Soikkeli, M. Salasuo, M. Puuronen, A. Piispa, M. 2015. Se toimii sittenkin. Kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 85.

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/se_toimii_sittenkin.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Kouluterveydenhuolto. Terveystarkastukset.

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoolto/kouluterveydenhuolto/terveystarkastukset>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Kouluterveydenhuolto. Luokka- ja kouluyhteenvedot.

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoolto/kouluterveydenhuolto/terveystarkastukset/luokka-ja-kouluyhteenvedot>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Päihdetyö neuvolassa. Viitattu...

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola/paihdetyo-neuvolassa

Valo ry 2013. Urheiluyhteisön reilun pelin ihanteet ja tavoitteet. Valon syyskokous 30.11.2013.

https://storage.googleapis.com/valo-production/2016/12/urheiluyhteison_reilun_pelin_ihanteet_ja_tavoitteet.pdf

Warsell, L. (toim.) 2013. Koululaisen turvaverkko. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

https://www.thl.fi/documents/10531/104447/Koululaisen_turvaverkko_2013.pdf

